

ALAPJOGI JELENTÉS – 2023

A 2022-es év egyaránt hozott előrelépést és visszaesést az alapvető jogok védelme terén. Az FRA 2023. évi *alapjogi jelentése* áttekinti a terület legfontosabb fejleményeit, valamint meghatározza az elért eredményeket és a fennmaradó aggályos területeket. Ez a kiadvány bemutatja az FRA véleményét az érintett témakörök főbb fejleményeiről, valamint a véleményeket alátámasztó bizonyítékok összefoglalóját. Ennek során tömör, de informatív áttekintést nyújt az EU és tagállamai előtt álló fő alapjogi kihívásokról.

AZ FRA VÉLEMÉNYEI

1 **[KIEMELT TÉMA]**

Az ukrajnai háború EU-t érintő alapjogi következményei

4

A Charta tagállami végrehajtása és alkalmazása

7

Egyenlőség és megkülönböztetésmentesség

10

Rasszizmus, idegengyűlölet és az ezekhez kapcsolódó intolerancia

13

A romák egyenlősége és társadalmi befogadása

17

Menedékjog, vízumok, migráció, határok és integráció

19

Információs társadalom, magánélet és adatvédelem

22

A gyermek jogai

25

Az igazságszolgáltatáshoz való jog: az áldozatok jogai és az igazságszolgáltatás függetlensége

27

Fejlemények a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásában

A kézirat 2023 áprilisában került lezárásra.

Sem az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, sem az ügynökség nevében eljáró személyek nem felelősek a következő információk esetleges felhasználásáért.

Luxemburg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2023

Print	ISBN 978-92-9489-037-5	ISSN 2467-2467	doi:10.2811/247837	TK-AM-23-001-HU-C
PDF	ISBN 978-92-9489-038-2	ISSN 2467-2696	doi:10.2811/054872	TK-AM-23-001-HU-N

© Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2023

A kiadvány sokszorosítása a forrás megjelölésével engedélyezett.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének szerzői joga alá nem tartozó képek vagy egyéb anyagok felhasználásához vagy sokszorosításához közvetlenül a szerzői jog jogosultjától kell engedélyt beszerezni.

Fényképek:

Borító: Insta_photos/iStock; Gorodenkoff/iStock; Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images

1. oldal: © Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images
2. oldal: © Katya Moskalyuk/Global Images Ukraine via Getty Images
3. oldal: © Hatim Kaghat/BELGA MAG/AFP via Getty Images
4. oldal: © Európai Közösségek
4. oldal: © Monkey Business/Adobe Stock
6. oldal: © Hunterframe/Adobe Stock
7. oldal: © Maskot/Getty RF
9. oldal: © Valentinrussanov/iStock
10. oldal: © CarlosBarquero/Adobe Stock
11. oldal: © Attila Kisbenedek/AFP via Getty Images
12. oldal: © Markus Scholz/picture alliance via Getty Images
13. oldal: © Serhii Hudak/Ukrinform/Future Publishing via Getty Images
15. oldal: © Attila Kisbenedek/AFP via Getty Images
16. oldal: © El Medina/AFP via Getty Images
17. oldal: © Eric Lalmand/BELGA MAG/AFP via Getty Images
18. oldal: © Jens Büttner/picture alliance via Getty Images
19. oldal: © Gorodenkoff/iStock
20. oldal: © DC Studio/Adobe Stock
21. oldal: © Peter Cade/Getty RF
22. oldal: © Dominika Zarzycka/SOPA Images/LightRocket via Getty Images
23. oldal: © Javier Fergo/picture alliance via Getty Images
24. oldal: © Stock Rocket/Adobe Stock
25. oldal: © Jan Woitas/picture alliance via Getty Images
26. oldal: © Uli Deck/picture alliance via Getty Images
27. oldal: © Halfpoint/iStock
28. oldal: © insta_photos/iStock

AZ UKRAJNAI HÁBORÚ EU-T ÉRINTŐ ALAPJOGI KÖVETKEZMÉNYEI

Oroszország Ukrajnával szemben indított, provokáció nélküli agressziós háborúja kényszerű tömeges belső és külső lakóhelyelhagyáshoz vezetett. Közel 8 millióan menekültek Ukrajnából Európába. Közülük közel 4 millióan részesültek átmeneti védelemben az EU-ban. Ez a kényszerű migráció hatalmas támogatási és szolidaritási hullámot váltott ki a kormányok, a helyi önkormányzatok és a társadalom egésze részéről.

Az EU 2001-es elfogadása óta első alkalommal aktiválta az átmeneti védelemlről szóló irányelvet. Az irányelv tömeges beáramlás és a visszatérés lehetetlensége esetén jogszerű tartózkodást, valamint a munkához, lakhatáshoz, szociális segélyhez, oktatáshoz és egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést biztosít a háború miatt lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek számára. Mivel az Ukrajnából menekülők túlnyomó többsége nő, akik közül sokan gyermekek és/vagy idősek gondozását is ellátják, a konkrét szolgáltatásokhoz való hozzáférést céltartóan, a nemek közötti egyenlőség szempontját figyelembe véve kell biztosítani. A szolgáltatásoknak a szexuális erőszakot és kizsákmányolást elszennvedett személyek támogatását is magukban kell foglalniuk.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) számos tevékenységet indított annak érdekében, hogy azonosítsa a kihívásokat és megoldásokra tegyen javaslatot az átmeneti védelemlről szóló irányelv, valamint az emberkereskedelemlről, a gyűlölet-bűncselekményekről és a bűncselekmények áldozatainak jogairól szóló uniós jogszabályok által felölelt valamennyi szempont tekintetében, amelyek mindegyikének hatálya kiterjed az átmeneti védelemben részesülő személyekre.

Az átmeneti védelemben részesülő személyek – többségükben nők és gyermekek – számára az átmeneti védelemlről szóló irányelv 13. cikke szerint biztosítani kell, hogy megfelelő szálláshelyhez jussanak, illetve adott esetben megkapják a szálláshoz jutáshoz szükséges eszközöket. Emellett az Európai Unió Alapjogi Chartája (Charta) védi a tisztességes megélhetést célzó lakástámogatáshoz való jogot mindazok esetében, akik nem rendelkeznek az ehhez elégséges pénzeszközökkel (34. cikk).

Számos tagállamban azonban továbbra is akadályok állnak a megfelelő és biztonságos elhelyezés biztosításának útjában. Ezek közül különösen a hosszú távú megállapodások megkötésével, a lakástámogatáshoz való hozzáférés biztosításával és a magánlakás-szolgáltatók szisztematikus ellenőrzésével kapcsolatos nehézségek emelhetők ki. Az FRA 2022. évi *Fleeing Ukraine* felméréseinek megállapításai megerősítik ezt: a felmérés időpontjában tíz válaszadóból hat magánlakásban vagy -házban tartózkodott. A válaszadók problémaként említették a magánélet hiányát (a válaszadók 36%-a) és a csendes/elkülönített tanulószoba hiányát a gyermekek számára (a válaszadók 23%-a). Ezenfelül a válaszadók több mint felének részben vagy egészben fizetnie kellett a szállásért.

AZ FRA 1.1. VÉLEMÉNYE

Tekintettel az Ukrajna elleni orosz invázió elől menekülő, lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek különleges szükségleteire, az uniós tagállamoknak lehetőség szerint prioritásként kell kezelniük a hosszú távú célokra alkalmas, megfelelő szálláshelyek megtalálását. Az uniós tagállamoknak ellenőrizniük kell, hogy a magánlakások megfizethetőek, biztonságosak és megfelelőek-e, különösen a nők és a gyermekek számára. A lakhatást kínálóknak valamilyen pénzügyi vagy egyéb kompenzációt kell kapniuk.

A lakóhelyüket elhagyni kényszerült, Ukrajnából érkező személyek számára nyújtott sikeres lakhatási megoldásoknak számos tagállamban az általában véve a menedékkérők esetében jelentkező lakáshiány kezelésére irányuló hosszú távú stratégiákhoz is információkkal kell szolgálniuk. Az érintett uniós ügynökségek, például az FRA és az Európai Unió Menekültügyi Ügynöksége (EUAA) által nyújtott iránymutatás és támogatás segíthet az ilyen intézkedéseknek az alapvető jogok tiszteletben tartása mellett történő végrehajtásában.

AZ FRA 1.2. VÉLEMÉNYE

A tagállamoknak segíteniük kell az átmeneti védelmet élvező személyeket abban, hogy regisztrált munkáltatóknál helyezkedjenek el, és képzettségüknek és képességeiknek megfelelő munkát találjanak. Ezt az Európai Munkaügyi Hatóság (ELA) keretében a foglalkoztatási szolgálatok európai együttműködési hálózata (EURES) által létrehozott „uniós tehetségbázis” kísérleti projekt további támogatásával lehetne megvalósítani. Ez a kísérleti projekt megkönnyíti az átmeneti védelmet élvező személyek készségeinek összeegyeztetését a regisztrált munkáltatók igényeivel. A lakóhelyüket elhagyni kényszerült emberek munkahelyi kizsákmányolás kockázatával szembeni védelme érdekében az ELA-nak és a tagállamok munkaügyi felügyelőségeinek fokozniuk kell és intenzívebbé kell tenniük együttműködésüket, többek között a magas kockázatú ágazatokban végzett közös ellenőrzések révén. A foglalkoztatási feltételekre vonatkozó ellenőrzési és végrehajtási intézkedések mellett a tájékoztatás javítása érdekében és a figyelemfelkeltés lehetőségeként munkaügyi ellenőrzéseket kell végrehajtani.

AZ FRA 1.3. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak fokozniuk kell erőfeszítéseiket annak biztosítása érdekében, hogy a lakóhelyüket elhagyni kényszerült, Ukrajnából érkező gyermekek a lehető leghamarabb integrálódjanak a rendes iskolákba és gyermekgondozási létesítményekbe, kellő figyelmet fordítva nyelvükre és kultúrájukra. Különös figyelmet kell fordítani a fogyatékossgal élő gyermekekre, különösen azokra, akik intézményekben éltek, annak biztosítása érdekében, hogy az akadálymentesítéssel és további támogatással kapcsolatos különleges igényeiket megfelelően figyelembe vegyék. Ez az integráció megkönnyítené a szocializációjukat, és normalitást vinne mindennapi életükbe. A nyelvtanfolyamok biztosításához, a személyzet létszámának növeléséhez, valamint a gyermekgondozási és iskolai kapacitások növeléséhez nemzeti és uniós finanszírozást kell felhasználni.

Az átmeneti védelemről szóló irányelv 12. cikke szerint a tagállamokban a díjazásra, a munkavállalói jogviszonyban vagy önálló vállalkozóként végzett tevékenységek esetén a társadalombiztosítási rendszerhez való hozzáférésre, illetve a munkavállalás egyéb feltételeire alkalmazandó általános nemzeti jogszabályokat kell alkalmazni az átmeneti védelemben részesülő személyekre is. A Charta 1. és 31. cikke garantálja az emberi méltósághoz, valamint a tisztességes és igazságos munkafeltételekhez való alapvető jogot.

Összességében azonban a felmérés időpontjában az FRA 2022. évi *Fleeing Ukraine* felmérésében részt vevő 16 év feletti válaszadók kétharmada nem végzett fizetett munkát. A fizetett munkát végzők közül 10-ből három válaszadó a munkahelyi kizsákmányolás valamilyen formáját tapasztalta. Az FRA korábbi kutatásai megállapították, hogy ezeket a jogsértéseket nem mindig büntetik megfelelően, és hogy a munkáltatókkal szembeni szankciókról szóló irányelv csak az irreguláris helyzetben lévő migránsokat védi a munkaviszony keretében előforduló súlyos kizsákmányolással szemben.

Az átmeneti védelemről szóló irányelv 14. cikke értelmében az uniós tagállamok kötelesek az átmeneti védelmet élvező gyermekek számára a saját állampolgáraikkal azonos feltételek mellett biztosítani az oktatáshoz való hozzáférést. Az Ukrajnából érkező, lakóhelyüket elhagyni kényszerült gyermekek körében azonban az iskolai tér hiánya, a személyzet elégtelen létszáma vagy a nyelvi akadályok miatt továbbra is alacsony az iskolába való beiratkozás aránya.

Az FRA 2022. évi *Fleeing Ukraine* felmérésének megállapításai szerint az Ukrajnából érkező, lakóhelyüket elhagyni kényszerült gyermekek közel kétharmada részt vesz az ukrán hatóságok által nyújtott online oktatásban. A 12–15 évesek több mint egynegyede az állandó lakóhely hiányát jelölte meg annak fő okaként, hogy nem jár iskolába, egyötödük pedig azt tüntette fel fő okként, hogy nem fogadják az iskolában.

A gyermekgondozási lehetőségek hiánya szintén fontos akadálya a munkavállalásnak, különösen a nők számára, akik a lakóhelyüket elhagyni kényszerült, Ukrajnából érkező felnőttek többségét alkotják, mint azt az FRA 2022-es *Fleeing Ukraine* felmérése is alátámasztja.

Az Ukrajnával szembeni orosz agressziós háború elől elmenekült 4 millió ember, akik az év végéig az EU-ban az átmeneti védelmi vagy hasonló nemzeti védelmi rendszerek keretében nyilvántartásba vetették magukat, nagy többségében nőkből áll – közülük sokan gondoskodnak gyermekekről és/vagy idősekről is. Az FRA 2022. évi *Fleeing Ukraine* felméréseinek eredményei szerint a munkavállalás egyik fő akadálya – a fogadó ország nyelvének nem megfelelő ismerete mellett – a gondozási feladatok ellátása. Az uniós tagállamok intézkedései azonban egyenlőtlenül vették figyelembe ezt a nemi dimenziót és a lakóhelyüket elhagyni kényszerült nők sajátos szükségleteit.

Unió-szerte azonosították a szexuális kizsákmányolás kockázatait is, és számos esetet jelentettek és vizsgáltak ki. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 20. cikke (A törvény előtti egyenlőség) és 21. cikke (A megkülönböztetés tilalma) további erőfeszítéseket és pozitív célzott intézkedéseket követel meg a nemzeti hatóságoktól annak érdekében, hogy a háború elől menekülő, lakóhelyüket elhagyni kényszerült valamennyi személy számára biztosítsák az átmeneti védelemtől szóló irányelv által kínált valamennyi joghoz és szolgáltatáshoz való széles körű egyenlő hozzáférést.

Az átmeneti védelemtől szóló irányelv 17. cikke értelmében az Ukrajna elleni háború elől menekülő, lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyekre vonatkozó átmeneti védelmi rendszer aktiválása nem akadályozza meg az említett személyeket abban, hogy gyakorolják a menedékjog kérelmezéséhez való jogukat. Az FRA 2022. évi *Fleeing Ukraine* felméréseiben részt vevő válaszadók mintegy egyharmada nyújtott be menedékjog iránti kérelmet. A menedékjogot kérelmező személyek aránya azonban tagállamonként eltérő.

Előfordulhat, hogy a konfliktus és az erőszak elől menekülő személyek olyan körülmények között és olyan meghatározott jellemzők mellett menekülnek, amelyekből fakadóan az uniós menekültügyi vívmányok értelmében menekültnak vagy nemzetközi védelemre jogosultnak minősülnek. Az irányelv (12) preambulumbekzdése és 3. cikkének (5) bekezdése egyaránt megerősíti, hogy az átmeneti védelem megadása nem érinti a tagállamok azon előjogát, hogy kedvezőbb védelmi státuszt biztosítsanak.

Az elhúzódó háború és a biztonságos visszatérés ebből következő lehetetlensége, még akkor is, amikor a háború véget ér, megköveteli, hogy a tagállamok tartós megoldásokat vezessenek be a lakóhelyüket elhagyni kényszerült emberek védelme érdekében, amint lejár a meghosszabbított átmeneti védelem. Ha nem vezetnek be ilyen megoldásokat, fennáll a veszélye annak, hogy a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek bizonytalan helyzetbe kerülnek, és önfenntartáson alapuló beilleszkedési kilátások nélkül maradnak a fogadó tagállamaikban

AZ FRA 1.4. VÉLEMÉNYE

Mivel az Ukrajna orosz megszállása miatt menekülők többsége nő, akik közül sokan gyermekek és/vagy idősek gondozását is ellátják, a konkrét szolgáltatásokhoz való hozzáférést célzottan, a nemek közötti egyenlőség szempontját is szem előtt tartva kell biztosítani. A szolgáltatásoknak a szexuális erőszakot és kizsákmányolást átélt személyek támogatását is magukban kell foglalniuk. Bár az átmeneti védelemtől szóló irányelv nem szempontból semleges módon szövegezték meg, a lakhatáshoz, a foglalkoztatáshoz, az oktatáshoz, az egészségügyi ellátáshoz és a szociális jóléti szolgáltatásokhoz való hozzáférésre vonatkozó rendelkezéseinek az uniós tagállamok általi alkalmazása nem lehet „nemi szempontból vak”. A tagállamoknak az e téren tett erőfeszítéseik során fontolóra kell venniük, hogy támogatást kérjenek az érintett uniós ügynökségektől, például a Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézetétől (EIGE) és az FRA-tól.

AZ FRA 1.5. VÉLEMÉNYE

A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy valóban használható jogszerű lehetőségeket alakítsanak ki annak érdekében, hogy az uniós átmeneti védelmi rendszer végét követően zökkenőmentesen és tartósan át lehessen térni az átmeneti védelmi jogállásról az uniós vagy nemzeti jog szerinti egyéb védelmi jogállásokra. E tartós védelmi jogállások használatát – beleértve a csoportalapú jogállás meghatározását és a huzamos tartózkodáshoz vezető csatornákat – uniós pénzügyi támogatási rendszereknek is támogatniuk kell annak érdekében, hogy csökkentsék a lakóhelyüket elhagyni kényszerült, Ukrajnából érkező személyek befogadó társadalomba való integrálásának hosszú távú költségeit.

2

A CHARTA TAGÁLLAMI VÉGREHAJTÁSA ÉS ALKALMAZÁSA

A vonatkozó uniós és nemzeti szintű intézkedéseket vezérlő legfontosabb dokumentumok továbbra is a Charta alkalmazásának megerősítésére irányuló, 2020–2030-as időszakra szóló uniós stratégia és az ahhoz kapcsolódó 2021. évi tanácsi következtetések. A bírósági eljárások során – olykor pedig a jogalkotási eljárások során is – továbbra is hivatkoztak a Chartára. Máskülönbön azonban továbbra is korlátozott a Charta alkalmazása.

A nemzeti, regionális és helyi közigazgatásokban továbbra is nehéz példát találni a Chartára összpontosító politikákra. Ez alól kivételt képez az uniós források felhasználása. A közös rendelkezésekről szóló rendelet teljesen explicit módon megfogalmazza a Charta betartására vonatkozó kötelezettséget. A Chartát érintő másik fontos nemzeti szintű elem a nemzeti közigazgatásokban újonnan kinevezett, a Chartával foglalkozó kapcsolattartókhoz kapcsolódik.

A kiválasztott tagállamok nemzeti emberi jogi intézményei a jogalkotási, közigazgatási vagy bírósági eljárások során szakértői hozzájárulást nyújtottak a Chartához kapcsolódóan. A nemzeti emberi jogi intézmények és a civil társadalom azonban még mindig nem rendelkeznek elegendő kapacitással vagy tudatossággal ahhoz, hogy aktívabban használják a Chartát munkájuk során. A Chartával kapcsolatos folyamatos igazságügyi képzés szükségességét láthatóan egyre inkább elismerik, és azt az Európai Bizottság finanszírozza.

A Charta szövetségi, regionális és önkormányzati szinten is alkalmazandó. A Charta alkalmazásának megerősítésére irányuló, 2020–2030-as időszakra szóló uniós stratégia hangsúlyozza a Charta valamennyi szinten történő alkalmazásának előmozdítását. Ennek fényében azonban úgy tűnik, hogy a tagállamok nem vesznek részt strukturált módon a Charta alkalmazásának megerősítésére irányuló stratégia végrehajtásában, például az egyértelmű célok, mérföldkövek és határidők meghatározásában.

Kevés a jó példa a Charta nemzeti, regionális és helyi szinten történő rendszeres alkalmazására. Ezek főként az uniós források felhasználásának nyomon követésével kapcsolatosak. Láthatóan a végrehajtó hatalom minden szintjén hiányzik a Charta alkalmazásának megerősítéséről szóló 2021. évi tanácsi következtetésekből szorgalmazott, általános érvényű fellépés.

A Chartával foglalkozó kapcsolattartókat fel lehetne használni a kapacitásépítés, az információcsere és a Chartával kapcsolatos figyelemfelhívás előmozdítására és koordinálására, mint azt ugyanezen következtetések megjegyzik. 2022 végére 24 tagállam már kinevezett a Chartával foglalkozó kapcsolattartót. A folyamat csak Írország, Málta és Szlovénia esetében nem zárult még le. A kapcsolattartók tudásmegosztásra való képességét és koordinációs szerepét azonban még tovább kell fejleszteni.

Kedvezőbb a helyzet a képzés területén, ahol az adatok tanúsága szerint egyre több Charta-specifikus képzést biztosítanak az igazságügyi szakemberek számára. Úgy tűnik azonban, hogy nagyon kevés tagállamban áll rendelkezésre hasonló képzés a köztisztviselők számára.

A helyzet regionális és helyi szinten még rosszabb. A Charta itt is ugyanúgy alkalmazandó, de a Charta-specifikus képzés láthatóan hiányzik. Úgy tűnik, hogy csak kevés önkormányzat foglalkozik célzottan az alapvető jogokkal, ahogyan azt például az FRA a *Human rights cities in the EU: A framework for reinforcing rights locally* (Emberi jogi városok az EU-ban: A jogok helyi szinten történő megerősítésének kerete) című jelentése is megállapította.

A közös rendelkezésekről szóló rendelet horizontális feljogosító feltételeket (9. cikk (1) bekezdés) és tematikus feljogosító feltételeket (15. cikk (1) bekezdés) egyaránt tartalmaz, például a fogyatékosokra és a romák integrációjára vonatkozóan. Az említett rendelet (8. cikk) szerint a tagállamoknak a többszintű kormányzati megközelítésre építve és a „nem kormányzati szervezetek, valamint a társadalmi befogadás, az alapvető jogok, a fogyatékosokkal élő személyek jogai, a nemek közötti egyenlőség és a megkülönböztetésmentesség elősegítéséért felelős szervezetek” részvételét biztosítva átfogó partnerséget kell szervezniük és végrehajtaniuk a releváns uniós alapok végrehajtása érdekében. A tagállamoknak intézkedéseket kell hozniuk annak biztosítására, hogy az uniós források tervezése, végrehajtása, monitoringja és felülvizsgálata a civil társadalommal és az összes többi érdekelt féllel szoros együttműködésben történjen, többek között regionális és helyi szinten is.

2022-ben csak néhány tagállam kezdett intézkedéseket hozni a közös rendelkezésekről szóló rendelet Chartával összhangban történő végrehajtása érdekében. Ezek az intézkedések az uniós források végrehajtása során fennálló, a Chartában foglalt kötelezettségeket kifejtő iránymutatások elfogadásától a konkrét fellépésekig, például monitoringbizottságok és panasztételi mechanizmusok létrehozásáig terjednek. A nemzeti emberi jogi intézmények és a civil társadalom szerepe az ilyen bizottságokban tagállamonként eltérő, és a valamennyi projekt Charta alapján történő előzetes ellenőrzésében és a panaszok feldolgozásában betöltött aktív szereptől a tanácsadói funkciójig terjedhet, illetve előfordul, hogy ezen intézmények és a civil társadalom semmilyen szerepet nem kapnak.

Sajnálatos módon eddig csak egyetlen tagállam vette kifejezetten figyelembe a fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt a megfelelés-ellenőrzési folyamat során, jöllehet az egyezmény valamennyi uniós tagállamra és magára az EU-ra nézve is kötelező. Emellett ez nem tartja tiszteletben a fogyatékosokkal élő személyek beilleszkedésének a Charta 26. cikkében foglalt elvét sem.

AZ FRA 2.1. VÉLEMÉNYE

A tagállamoknak a nemzeti közigazgatás minden szintjén, az igazságszolgáltatásban és a bűnüldözésben is fokozniuk kell a Charta népszerűsítését és ismeretét. Ennek részeként sor kerülhetne az ismereteknek a Chartával foglalkozó kapcsolattartó ponton keresztüli megosztására, valamint képzési tevékenységeket szervezhetnének az uniós jogot nemzeti, regionális és helyi szinten alkalmazó jogalkalmazók számára. Azoknak a tagállamoknak, amelyek még nem neveztek ki a Chartával foglalkozó kapcsolattartókat, pótolniuk kell e hiányosságot, és proaktívan ösztönözniük kell a rendelkezésre álló források, képzési eszközök és a Chartával kapcsolatos anyagok kapacitásépítési és tudásmegosztási célokra történő felhasználását.

Felhívjuk az önkormányzatokat, hogy váljanak „emberi jogi városokká”, és minden tevékenységükben általánosan érvényesítsék a Chartát. Felkérjük az önkormányzatokat, hogy használják az FRA-nak a jogok helyi szinten történő megerősítésére szolgáló keretrendszerét, amelynek eszközei segíthetik őket abban, hogy beépítsék munkájukba az emberi jogi normákat, így a Chartát is.

Az uniós intézményeknek további erőfeszítéseket kell tenniük, hogy a tagállamoknak, a helyi és regionális önkormányzatoknak és a tudásmultiplikátoroknak nyújtott célzott finanszírozás, valamint a kapacitásépítésre vonatkozó bevált gyakorlatok összegyűjtése és egymással való megosztása révén nemzeti és szubnacionális szinten előmozdítsák a Chartát.

AZ FRA 2.2. VÉLEMÉNYE

Annak biztosítása érdekében, hogy az uniós alapok végrehajtása során teljes mértékben tiszteletben tartsák a Chartát, a tagállamoknak kellően inkluzív monitoringbizottságokat kell létrehozniuk. Az alapvető jogokkal kapcsolatos feladatokat ellátó állami szerveket, például a nemzeti emberi jogi intézményeket és a civil társadalmi szervezeteket be kell vonni ezekbe a bizottságokba, és legalább formális tanácsadói szerepet kell betölteniük. A tagállamok illetékes hatóságainak be kell számolniuk arról, hogy kellőképpen figyelembe veszik-e ezen intézmények és a civil társadalom véleményét.

Annak lehetővé tétele érdekében, hogy a nemzeti emberi jogi intézmények és a civil társadalom hatékonyan részt vehessenek a nyomkövetési folyamatban, a tagállamoknak elegendő finanszírozást és megfelelő képzést kell biztosítaniuk számukra.

A tagállamoknak a közös rendelkezésekről szóló rendelettel összhangban biztosítaniuk kell, hogy monitoringbizottságaik a közös rendelkezésekről szóló rendeletben előírányzottak szerint az Alapjogi Chartának való megfelelés mellett a fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezménynek való megfelelést is vizsgálják.

AZ FRA 2.3. VÉLEMÉNYE

Az Európai Unió Alapjogi Chartája és a jogállamiság alkalmazásának megerősítésére irányuló intézkedéseik részeként az uniós intézményeknek és tagállamoknak meg kell erősíteniük a nemzeti emberi jogi rendszerek valamennyi releváns szereplőjét. Ez magában foglalja a civil tér rendszeres nyomon követését, szorosan bevonva a civil társadalom szereplőit és más emberi jogi aktivistákat, az FRA által gyűjtött adatokra támaszkodva.

A tagállamoknak intézkedéseket kell hozniuk annak érdekében, hogy megfelelő vizsgálatokat és szankciókat biztosítsanak azokkal szemben, akik emberijog-védőket támadnak meg, zaklatnak vagy fenyegetnek.

A tagállamoknak és az EU-nak továbbra is finanszírozniuk kell a civil társadalom működőképességét, amely magában foglalja a Chartával kapcsolatos speciális képzést is. Felkérjük továbbá a tagállamokat, hogy használják fel a Polgárok, egyenlőség, jogok és értékek programot a Chartával kapcsolatos képzések finanszírozására, valamint vegyék igénybe az FRA és más intézmények által kidolgozott, rendelkezésre álló eszközöket.

A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a kormányzat különböző szintjei kommunikáljanak és együttműködjenek a jogvédőkkel és a civil társadalmi szervezetekkel.

A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a nemzeti emberi jogi intézmények és a civil társadalmi szereplők támogató környezetben működjenek, amely megfelelő operatív erőforrásokkal biztosítja működésüket. Amennyiben még nem léteznek teljesen független nemzeti emberi jogi intézmények, a tagállamoknak létre kell hozniuk azokat.

Az Európai Parlament és az Európai Bizottság elismerte, hogy a civil társadalom döntő szerepet játszik a Chartában foglalt jogok előmozdításában és védelmében. Annak biztosítása érdekében, hogy a civil társadalom hatékonyan el tudja látni ezt a feladatot, támogató környezetet kell számára teremteni.

Az FRA adatai szerint a civil társadalmi szervezetek EU-szerte kihívásokkal szembesülnek a finanszírozáshoz való hozzáférés, a zaklatással, fenyegetésekkel és támadásokkal szembeni védelem, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a politikai döntéshozatalban való részvétel és a hatóságokkal való kommunikáció terén. Az ígéretes gyakorlatok számos példája elérhető a tagállamokban, és ezek többnyire a finanszírozási lehetőségekhez és a részvétel javításához kapcsolódnak.

A virágzó civil társadalmi tér mellett a Chartára vonatkozó stratégia utal a nemzeti emberi jogi intézmények kulcsszerepére is. Hangsúlyozza, hogy a nemzeti emberi jogi intézmények „nyomon követik a Charta helyszíni alkalmazását, végrehajtását és előmozdítását, tájékoztatást és támogatást nyújtanak az alapjogi jogsértések áldozatainak, és együttműködnek a nemzeti intézményekkel a Charta alkalmazásának és ismertségének előmozdítása terén”. A jelentéstételi időszak végén 19 tagállam rendelkezett „A” státuszú akkreditált nemzeti emberi jogi intézményekkel, négy „B” státuszú akkreditált nemzeti emberi jogi intézménnyel, Románia egy „C” státuszú akkreditált nemzeti emberi jogi intézménnyel rendelkezett, és csak Csehország, Olaszország és Málta nem rendelkezett akkreditált nemzeti emberi jogi intézménnyel.

3

EGYENLŐSÉG ÉS MEGKÜLÖNBÖZTETÉSMENTESSÉG

Az egyenlő bánásmódról szóló irányelv elfogadása 2008-ban megtorpant. A gyűlölet-bűncselekményekre és a gyűlöletbeszédre vonatkozó jogi keret még mindig nem nyújt megfelelő védelmet a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű és intersexuális (LMBTI) személyek számára. 2022-ben az Európai Bizottság az esélyegyenlőségi szervek megbízatásának és függetlenségének megerősítését célzó jogszabályjavaslatot terjesztett elő.

A leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, nem bináris, intersexuális és queer (LMBTIQ) emberek jogainak előmozdítása céljából uniós és nemzeti szinten is történtek erőfeszítések, különösen a családi állapot és a szülői státusz tekintetében. EU-szerte történtek bizonyos fejlemények a megkülönböztetés további okai, például a társadalmi-gazdasági állapot, az egészségi állapot és a fizikai megjelenés lefedése tekintetében.

Az EU egész területén tartósan fennáll a különféle okokból történő megkülönböztetés. Az EU Alapjogi Chartájának 21. cikke alapján tilos minden hátrányos megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, bőrszín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, életkor vagy szexuális irányultság alapján történő hátrányos megkülönböztetés. A másodlagos uniós jog alapján azonban az EUMSZ 19. cikkében meghatározott védett tulajdonságok közül egyesek – a nem, a faji vagy etnikai származás – szélesebb körű védelemben részesülnek, mint mások, így például a vallás vagy meggyőződés, a fogyatékoság, az életkor vagy a szexuális irányultság. Ez az okok mesterséges hierarchiájához vezet, ami korlátozza a megkülönböztetés elleni uniós szintű védelem terjedelmét és hatályát. Az egyenlő bánásmódról szóló irányelvre irányuló javaslat megszüntetné ezt a hiányosságot, de a Tanácsban még mindig nem sikerült elérni a 2008-as bizottsági javaslat elfogadásához szükséges egyhangúságot.

Idén újfent megkísérelték feloldani a patthelyzetet ezzel a kulcsfontosságú eszközzel kapcsolatban, így például az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és az Európai Parlament állásfoglalásaikban kérték a javaslat mielőbbi elfogadását.

AZ FRA 3.1. VÉLEMÉNYE

Az EU-nak és tagállamainak továbbra is minden lehetséges módszert meg kell vizsgálniuk annak érdekében, hogy az élet minden kulcsfontosságú területén átfogó és következetes védelmet biztosítsanak a valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, életkoron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetéssel szemben.

AZ FRA 3.2. VÉLEMÉNYE

Az EU-nak és az uniós tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az esélyegyenlőségi szervek teljes mértékben kiaknázhassák a bennük rejlő lehetőségeket, és hatékonyan hozzájárulhassanak az egyenlőségről szóló valamennyi irányelv végrehajtásához. Ez magában foglalja annak biztosítását is, hogy az esélyegyenlőségi szervek kellően széles körű megbízatást kapjanak, valamint megfelelő emberi, pénzügyi és műszaki erőforrásokkal rendelkezzenek ahhoz, hogy hatékonyan és önállóan el tudják látni a jogszabályban rögzített valamennyi feladatukat.

Az egyenlő bánásmódnak az egyenlőségről szóló irányelvekben meghatározott területeken történő előmozdítása és a megkülönböztetés minden formája elleni küzdelem érdekében az EU-nak gondoskodnia kell a Bizottság azon két jogalkotási javaslatának haladéktalan elfogadásáról, amelyek kötelező érvényű normákat állapítanak meg az uniós esélyegyenlőségi szervek számára.

Az esélyegyenlőségi szervek a megkülönböztetést tiltó uniós jog alkalmazásának érvényesítésével mozdítják elő az egyenlő bánásmódot. Az FRA adatai egységesen azt mutatják, hogy a megkülönböztetéssel kapcsolatos incidensekre ritkán hívják fel a megkülönböztetést elszenvető valamennyi áldozat igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáféréseinek elősegítésére létrehozott illetékes hatóságok figyelmét.

Az esélyegyenlőségi szervek alapvető feladatai közé tartozik, hogy segítséget nyújtsanak a megkülönböztetés áldozatainak a panaszok benyújtása során, nyomom kövessék a megkülönböztetést, és beszámoljanak róla, valamint tudatosítsák az embereket megillető jogokat. Az esélyegyenlőségi szervek alapvető munkájuk ellenére továbbra is különféle kihívásokkal szembesülnek a függetlenségük, megbízatásaik és hatásköreik kapcsán, valamint a megfelelő emberi, pénzügyi és műszaki erőforrások hiánya és a szakpolitika kidolgozásához való hozzájárulás korlátozott képessége miatt. A hatályos esélyegyenlőségi jogszabályok hatékony végrehajtásához erős és független struktúrára és mechanizmusokra van szükség a jog tiszteletben tartásának fokozása, valamint a nyilvánosság azon szervekbe vetett bizalmának növelése érdekében, amelyek feladata az egyenlőség mint érték biztosítása és előmozdítása.

Ebben a tekintetben kulcsfontosságú a hatékony esélyegyenlőségi szervek által betöltött szerep. Ezt az esélyegyenlőségi szervek megerősítésére irányuló bizottsági jogalkotási javaslatok is kiemelik, amelyek célja e szervek függetlenségének, erőforrásainak és hatásköreinek biztosítása annak érdekében, hogy hatékonyabban tudják védeni az áldozatokat és megelőzni a hátrányos megkülönböztetést.

AZ FRA 3.3. VÉLEMÉNYE

Arra ösztönözzük az uniós tagállamokat, hogy a továbbiakban is fogadjanak el és hajtsanak végre konkrét intézkedéseket (többek között az LMBTIQ+-személyek egyenlőségre vonatkozó nemzeti cselekvési terveket) annak biztosítása érdekében, hogy a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, nem bináris, interszexuális és queer személyek maradéktalanul élhessenek alapvető jogaikkal. Ennek során a tagállamoknak kellőképpen figyelembe kell venniük az *LMBTIQ+-személyek egyenlőségének javítását célzó stratégiákra és cselekvési tervekre vonatkozó*, az LMBTIQ+-személyek egyenlőségével foglalkozó alcsoport által kidolgozott és a megkülönböztetésmentességgel, az egyenlőséggel és a sokféleséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport által jóváhagyott iránymutatásokat.

Arra ösztönözzük az uniós tagállamokat, hogy rendszeresen gyűjtsék és használják fel a szexuális irányultsággal, nemi identitással, nemi önkifejezéssel vagy nemi jellemzőkkel kapcsolatos egyenlőségi adatokat a tényeken alapuló szakpolitikai és jogi válaszok kidolgozásához.

A tagállamoknak minden megfelelő intézkedést meg kell hozniuk, hogy küzdjenek a gyűlöletbeszéd ellen, és kezeljék a nyilvános vitákban, politikai kampányokban és a médiában, valamint az interneten tett homofób és transzfób kijelentések káros hatását

2022-ben számos tagállam lépéseket tett a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, interszexuális és queer+ (LMBTIQ+) emberek alapvető jogainak előmozdítása érdekében azért, hogy jogi változásokat és szakpolitikai intézkedéseket vezetett be olyan területeken, mint például az azonos nemű szülőkből álló családok jogállása, az örökbefogadás és a szülői státusz; a nem önrendelkezéssel alapuló elismerésére vonatkozó egyszerűsített eljárások; valamint a gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények megelőzése és büntetése. A bíróságok több olyan tagállamban, ahol nem volt megfelelő a jogszabályi keret, kikövezték az utat a jogalkotási fejlesztések számára, vagy biztosították a jogszabályok helyes végrehajtását.

Egyes tagállamok olyan jogi és szakpolitikai intézkedéseket vezettek be, amelyek veszélyeztetik az LMBTIQ+-személyek egyenlő bánásmódhoz való alapvető jogát. Ez kézzelfogható hatással van az LMBTI-közösséggel szembeni ellenséges és erőszakos fellépések gyakoribbá válására, valamint az LMBTI-közösség tagjai, családtagjai és más polgárok körében tapasztalható félelemre, akik az egyenlőség támogatása miatt elnyomással szembesülnek. A gyűlöletbeszéd különösen aggasztó jelenség, mivel további ösztönzést ad a hátrányos megkülönböztetésre. Ugyanakkor a szexuális irányultságra, nemi identitásra, nemi önkifejezésre és nemi jellemzőkre (SOGIESC) vonatkozó egyenlőségi adatok rendszeres gyűjtése a legtöbb tagállamban továbbra is ritka.

Az interszekcionális megkülönböztetés olyan helyzetre utal, amikor egyszerre több megkülönböztetési indok működik és hat egymásra elválaszthatatlanul és a megkülönböztetés sajátos típusait létrehozva. A terület szakemberei elismerik, hogy amennyiben a megkülönböztetéssel csak egyetlen indok szempontjából foglalkozunk, nem tudjuk leképezni az embereket a mindennapi életben érő megkülönböztetés különböző módjait. Az uniós jog azonban még nem nyújt teljes körű védelmet az interszekcionális megkülönböztetéssel szemben.

Az Equinet jelezte, hogy a megkülönböztetés okait tartalmazó listát ki kell egészíteni a társadalmi származással és/vagy a társadalmi-gazdasági helyzettel, családi állapottal, genetikai örökséggel, egészségi állapottal, fizikai megjelenéssel stb.

AZ FRA 3.4. VÉLEMÉNYE

Az EU-nak és a tagállamoknak fontolóra kell venniük az interszekcionális megkülönböztetés alkalmazandó jogszabályokba való beépítését.

4

RASSZIZMUS, IDEGENGYŰLŐLET ÉS AZ EZEKHEZ KAPCSOLÓDÓ INTOLERANCIA

A faji vagy etnikai származáson alapuló megkülönböztetés, az előítéletek által motivált bűncselekmények és a rasszista beszéd 2022-ben is széles körben elterjedtek voltak. Az adatok rendszerszintű rasszizmusra utalnak, többek között a bűnüldözésen belül is. Oroszország Ukrajnával szembeni agressziója egyes uniós tagállamokban a gyűlöletbeszéd és erőszakos támadások megjelenéséhez vezetett.

Az Európai Bizottság folytatta a kötelezettségszegési eljárást 12 tagállam ellen, mivel azok nem ültették át teljes mértékben és helyesen a rasszizmusról és idegengyűlöletről szóló kerethatározatot a nemzeti jogba. Ezzel egyidejűleg több tagállam is módosította jogszabályait a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd büntetendővé nyilvánítása érdekében. Az Európai Parlament egyúttal sürgette a tagállamokat, hogy gondoskodjanak a faji egyenlőségről szóló irányelv teljes körű végrehajtásáról és hatékony nyomon követéséről.

Az Európai Bizottság felhívta a tagállamokat, hogy 2022 végéig fogadjanak el rasszizmus elleni nemzeti cselekvési terveket, ahogyan azt az EU rasszizmus elleni cselekvési terve és az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására vonatkozó uniós stratégia is előírnyozza. A tagállamoknak csak mintegy fele tett eleget e felhívásnak. Egyes tagállamok célzott erőfeszítéseket tettek a rasszista incidensek bejelentésének megkönnyítése érdekében, és megerősítették az áldozatok támogatáshoz, védelemhez és igazságszolgáltatáshoz való hozzáférését.

A rasszizmusról és idegengyűlöletről szóló kerethatározat (2008/913/IB) közös büntetőjogi megközelítést határoz meg a rasszizmus és idegengyűlölet gyűlöletbeszédnek és gyűlölet-bűncselekménynek minősülő formáira. Az Európai Bizottság folytatta a kötelezettségszegési eljárást 12 tagállammal szemben, amelyek nem ültették át teljeskörűen és helyesen a kerethatározatot a nemzeti jogba. Ezzel egyidejűleg több tagállam módosította büntető törvénykönyvét a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd büntetendővé nyilvánítása érdekében, és intézkedéseket hozott a rasszista incidensek bejelentésének megkönnyítése érdekében.

A rasszizmus 2021-ben is komoly kihívást jelentett az egész EU-ban. A hivatalos és nem hivatalos adatok szerint továbbra is előfordultak rasszista gyűlölet-bűncselekmények és gyűlöletbeszédrel kapcsolatos incidensek. Ezen túlmenően a nemzetközi és nemzeti emberi jogi szervek aggodalmukat fejezték ki a zsidókat, a muszlimokat, a migránsokat és az etnikai kisebbségeket célzó, online és gyakran a média vagy a politikusok által terjesztett gyűlöletbeszéd növekvő aránya miatt.

Az EU Alapjogi Chartájának 21. cikke tiltja az etnikai származáson vagy faji hovatartozáson alapuló megkülönböztetést. Hasonlóképpen, a faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK) tiltja az etnikai vagy faji származáson alapuló megkülönböztetést az oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz, valamint a szolgáltatásokhoz, ezen belül a lakhatáshoz és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés terén. Az emberi jogok érvényesülését ellenőrző nemzeti szervezetek jelentései szerint számos tagállam még mindig nem hajtja végre teljes mértékben az irányelv rendelkezéseit.

A Bizottság folytatta a kötelezettségszegési eljárásokat három olyan tagállam ellen, amelyek az oktatásban hátrányos megkülönböztetést alkalmaztak a roma gyermekekkel szemben. 2021-ben az etnikai kisebbségek, köztük a migránsok továbbra is diszkriminációval szembesültek az élet különböző területein – derül ki a felmérés és a diszkriminációs tesztek eredményeiből.

Tekintettel a rendszerszintű rasszizmus tartós bizonyítékaira, az európai és nemzetközi szervek célzott erőfeszítéseket kértek a faji és etnikai kisebbségekből származó személyeket érintő szélesebb körű politikai és társadalmi hátrányokban megnyilvánuló rasszizmus kezelése érdekében.

AZ FRA 4.1. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak teljes mértékben és helyesen át kell ültetniük és alkalmazniuk kell a rasszizmus és idegengyűlölet elleni küzdelemről szóló tanácsi kerethatározat rendelkezéseit. Ez magában foglalja, hogy a tagállamok intézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy a rasszista vagy idegengyűlölő indítékot súlyosbító körülménynek tekintsék, vagy hogy a bíróságok a büntetések megállapításakor figyelembe vegyék az ilyen indítékot.

AZ FRA 4.2. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak jelentősen javítaniuk kell a faji egyenlőségről szóló irányelv rendelkezéseinek teljes körű alkalmazására irányuló intézkedéseik és intézményi rendszereik hatékonyságát, különösen a faji egyenlőségről szóló irányelvben előírt kötelezettségek megsértése esetén alkalmazandó hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciók tekintetében. Ösztönözzük a tagállamokat, hogy fokozzák a rasszizmus valamennyi megnyilvánulása – ezen belül a rendszerszintű rasszizmus – elleni küzdelemre irányuló erőfeszítéseiket.

AZ FRA 4.3. VÉLEMÉNYE

Arra ösztönözzük az uniós tagállamokat, hogy mielőbb dolgozzanak ki a rasszizmus, a faji megkülönböztetés, az antiszemitizmus, az idegengyűlölet és a kapcsolódó intolerancia elleni küzdelemre irányuló célzott nemzeti cselekvési terveket vagy stratégiákat. A nemzeti erőfeszítések helyszíni támogatása és tükrözése érdekében a nemzeti politikákat regionális és helyi szinten konkrét intézkedésekké és fellépésekké kell alakítani. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a rasszizmus elleni nemzeti cselekvési tervek kidolgozása, végrehajtása és nyomon követése során minden intézkedést a részvételen alapuló megközelítés vezéreljen, és az intézkedések megbízható egyenlőségi adatokon alapuljanak.

AZ FRA 4.4. VÉLEMÉNYE

Arra ösztönözzük az uniós tagállamokat, hogy fokozzák a bűnüldöző szervek tisztviselőinek képzését. Emellett erősíteniük kell a rasszizmus elleni meglévő biztosítékok értékelését, többek között megbízható teljesítmény-felülvizsgálati rendszerek bevezetése révén. A tagállamoknak gondoskodniuk kell a migránsokkal és etnikai kisebbségekkel szembeni rendőrségi erőszak eseteinek gyors és független kivizsgálásáról, valamint arról, hogy az áldozatok segítséget kapjanak a rendőrségi kötelességzegések bejelentése során.

A bűnüldöző hatóságoknak konkrét, gyakorlati és azonnal használható iránymutatást kell kiadniuk a feladataikat ellátó rendőrtisztviselők által végzett diszkriminatív etnikai profilalkotás ellen. Ezt az iránymutatást bele kell foglalni a szabványos működési eljárásokba és magatartási kódexekbe, és arról rendszeresen tájékoztatni kell a közvetlenül eljáró tisztviselőket.

Az ENSZ rasszizmus elleni világkonferenciáján a tagállamok elkötelezték magukat a rasszizmus elleni küzdelemre irányuló erőfeszítések megerősítése mellett. Huszonegy év elteltével a végrehajtás helyzete az EU-ban nem kielégítő.

A rasszizmus elleni nemzeti cselekvési tervek 2022 végéig történő elfogadására irányuló felhívás, amelyet az EU rasszizmus elleni cselekvési terve és az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására vonatkozó uniós stratégia fogalmazott meg, csak fele részben teljesült. 2022 végére a tagállamok mintegy fele rendelkezett külön rasszizmus elleni cselekvési tervvel vagy integrált intézkedésekkel, 15 tagállam pedig vagy önálló antiszemitizmus elleni stratégiával rendelkezett, vagy tágabb stratégiák részeként foglalkozott az antiszemitizmus elleni küzdelemmel. Néhány országban célzott erőfeszítésekre került sor helyi és regionális szinten, ami annak fokozódó megértését tükrözi, hogy a rasszizmus ellen összehangolt és részvételen alapuló megközelítést követve, minden szinten fel kell lépni.

Több európai és nemzetközi szerv kérte a bűnüldözési tevékenységek folytatása során megnyilvánuló rasszizmus és a diszkriminatív profilalkotás elleni fellépést. Ez a hozzáállás ellentétes a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény elveivel és más nemzetközi normákkal, többek között azokkal, amelyek az emberi jogok európai egyezményében és az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó ítélkezési gyakorlatában, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájában testesülnek meg. Az Európai Bizottság rasszizmus és intolerancia elleni ajánlásai szintén hangsúlyozzák a rendőrségnek a rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó pozitív kötelezettségét.

2022-ben a rendőri erőszak egyes esetei faji alapú és idegengyűlölettel járhattak együtt. Az év során a jogellenes etnikai profilalkotást alátámasztó bizonyítékok is napvilágra kerültek. A rasszista incidensek és a jogellenes etnikai profilalkotás rontja a hatóságokba vetett bizalmat, és a bűncselekmények bejelentésének alacsony számához és a hatósággal szembeni ellenálláshoz vezethet. A tagállamok továbbra is befektettek a bűnüldöző szervek tagjainak az emberi jogokkal és a rasszizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos képzésébe.

5

A ROMÁK EGYENLŐSÉGE ÉS TÁRSADALMI BEFOGADÁSA

2022-re a legtöbb uniós tagállam cselekvési tervet dolgozott ki, és megkezdte nemzeti stratégiai keretének végrehajtását, hogy teljesítse a romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer 2030-ra kitűzött céljait. Az év folyamán a legtöbb tagállam kidolgozta a gyermekgarancia hatékony végrehajtására irányuló nemzeti cselekvési tervet is, amelyben több tagállam a roma gyermekek oktatásának és befogadásának megerősítésére összpontosít.

Az FRA ismertette a 2021-ben elvégzett roma felmérés eredményeit. A jelentés megállapításai szerint a legutóbbi, 2016-os felmérés óta nagyon kevés vagy semmilyen előrelépés nem történt a cigányellenesség elleni küzdelem, valamint az oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz, a lakhatáshoz és az egészségügyhöz való egyenlő hozzáférés terén.

2022-ben még mindig nem tartják teljes mértékben tiszteletben a romák és az utazók (travellerek) alapvető jogait. A cigányellenesség, a megkülönböztetés, a szegénység és a társadalmi kirekesztés, valamint a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd továbbra is aránytalanul sok romát és utazót érintenek az EU-ban. A 2022-ben történt halálos kimenetelű incidensek, amelyekben romák váltak rendőri erőszak áldozatává, azt jelzik, hogy kezelni kell a bűnüldözésben tapasztalható intézményes rasszizmust

AZ FRA 5.1. VÉLEMÉNYE

A tagállamoknak sürgős intézkedéseket kell hozniuk annak érdekében, hogy a lakáskörülmények tekintetében súlyosan deprivált, szegregált telepeken élő valamennyi roma számára elérhető, megfizethető, környezeti szempontból biztonságos, egészséges és szegregált lakhatást biztosítsanak.

Ennek elérése érdekében igénybe kell venniük a rendelkezésre álló uniós forrásokat, mégpedig az Európai Regionális Fejlesztési Alapról és a Kohéziós Alapról szóló 2021/1058/EU rendelet 3. cikkében, az iii. egyedi célkitűzés (a marginalizált közösségek, az alacsony jövedelmű háztartások és a hátrányos helyzetű csoportok – többek között a speciális szükségletű személyek – társadalmi-gazdasági befogadásának előmozdítása integrált intézkedések, többek között lakhatási és szociális szolgáltatások révén) keretében előirányzottak szerint.

Az FRA romákról szóló, 2022-ben közzétett felméréseinek adatai azt mutatják, hogy a romák jelentős része elfogadhatatlan körülmények között, szegregálva, a legalapvetőbb szolgáltatásokat nélkülözve, gyakran a tiszta csapvízhez való hozzáférés nélkül él.

2022 októberében az Európai Parlament az EU-ban telepeken élő roma közösségek helyzetéről szóló állásfoglalásában felhívta a Bizottságot és a tagállamokat, hogy sürgősen, valamint átfogó és hatékony módon foglalkozzanak a telepeken élő romák helyzetével, megfelelő rövid és hosszú távú szakpolitikák révén, amelyeket megfelelő uniós és nemzeti finanszírozás támogat. Az Európai Parlament ebben az állásfoglalásban azt is kiemeli, hogy az ilyen katasztrofális körülmények, valamint a szegregáció negatív pszichológiai és szociológiai hatásai nemcsak a telepeken élő embereket érintik, hanem a tágabb közösségre is hatással vannak.

AZ FRA 5.2. VÉLEMÉNYE

Arra ösztönözzük a tagállamokat, hogy hozzanak létre platformokat és építsenek kapacitást a roma civil társadalom, többek között a nők, a gyermekek és a fiatalok körében. A tagállamoknak figyelembe kell venniük más uniós országok igéretes gyakorlatait, és teljes mértékben ki kell használniuk az uniós forrásokat annak érdekében, hogy a nemzeti cselekvési tervek és stratégiák végrehajtása, nyomon követése és felülvizsgálata során történő együttműködés céljából platformokat hozzanak létre a civil társadalmi szervezetekkel, valamint a helyi és regionális érdekelt felekkel.

A romák egyenlőségéről, társadalmi befogadásáról és részvételéről szóló, 2021. évi tanácsi ajánlás (2021/C 93/01) hangsúlyozza, hogy a tagállamoknak fokozniuk kell a romák érdemi részvételét és a velük folytatott konzultációt. A 2022. évi Roma Civil Monitor elismerte, hogy a korábbiakhoz képest javult a romák és a nem kormányzati szervezetek nemzeti romastratégiai keretek és nemzeti cselekvési tervek előkészítésében való részvételének intenzitása és minősége. Ennek ellenére több tagállamban teljes mértékben hiányzik a civil társadalom aktív részvétele, és csak kevés tagállam kezdte meg fenntartható és széles körben reprezentatív roma platformok létrehozását, valamint a roma civil társadalom körében történő kapacitásépítést annak érdekében, hogy minden szinten biztosítsa a teljes körű részvételt.

A romák egyenlőségéről, társadalmi befogadásáról és részvételéről szóló, 2021. évi uniós tanácsi ajánlás (2021/C 93/01) arra kéri az uniós tagállamokat, hogy kövessék nyomon és értékeljék a nemzeti stratégiai keretek végrehajtását. Az EU rasszizmus elleni cselekvési terve felhívja a tagállamokat, hogy – nemzeti körülményeik teljes mértékű tiszteletben tartása mellett – a faji vagy etnikai származás szerinti bontásban megjelenő egyenlőségi adatok gyűjtése és felhasználása felé mozduljanak el annak érdekében, hogy egyaránt képet kapjanak a hátrányos megkülönböztetés és az áldozattá válás szubjektív tapasztalatairól, valamint a rasszizmus és a hátrányos megkülönböztetés rendszerszintű szempontjairól.

Az egyenlőségre vonatkozó, rendelkezésre álló adatok ennek ellenére töredékesek, és nincsenek az országok, adatforrások és adatgyűjtők körében harmonizálva. Ez abban is megmutatkozik, hogy nem állnak rendelkezésre adatok azokról a romákról, akik Oroszország Ukrajnával szembeni agressziós háborúja elől menekülnek. 2022-ben több tagállam erőfeszítést tett, hogy az egyenlőségi jellemzők figyelembevétele érdekében új adatgyűjtéseket dolgozzon ki, vagy javítsa a nemzeti népszámlálások során gyűjtött adatokat.

Néhány tagállam új vagy meglévő emberi jogi testületeket bízott meg azzal, hogy adatokat gyűjtsenek és dokumentálják a cigányellenesség előfordulásait. Ugyanakkor egyelőre nem minden adatgyűjtési erőfeszítés felelt meg az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala által meghatározott, adatgyűjtésre vonatkozó emberi jogi elveknek, valamint a megkülönböztetésmentességgel, az egyenlőséggel és a sokféleséggel foglalkozó magas szintű uniós munkacsoport által a faji vagy etnikai származáson alapuló, egyenlőségre vonatkozó adatok gyűjtésére és felhasználására vonatkozó uniós útmutató feljegyzésben felvázolt ajánlásoknak.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának (a „Charta”) 14. cikke védi az oktatáshoz való jogot. Az EU romastratégiai keretének négy ágazati célkitűzése közül az egyik, hogy minden faji vagy etnikai háttérrel rendelkező gyermek számára egyenlő hozzáférést kell biztosítani az oktatáshoz. Ez összhangban van a faji egyenlőségről szóló irányelvvel is.

Az európai gondozási stratégiában a Bizottság felhívta a tagállamokat, hogy biztosítsanak egyenlő esélyeket a roma gyermekek számára. Ugyanezt tette a Tanács az európai gyermekgarancia létrehozásáról szóló ajánlásában.

A roma gyermekek és az általános népességből származó gyermekek közötti oktatási szakadék továbbra is jelentős, és az általános iskola felső tagozatát követően magas a lemorzsolódás aránya, mint az az FRA 2021. évi romafelméréséből is kiderül. Az oktatásban tapasztalható szegregáció 2016 óta még fokozódott is.

AZ FRA 5.3. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak továbbra is mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy az egyenlőséggel kapcsolatos adatok rendszeres gyűjtése és felhasználása révén hatékony nyomon követést biztosítsanak. Ezen erőfeszítések keretében nyomon kell követni a források felhasználását, valamint a romák egyenlőségére, társadalmi befogadására és részvételére vonatkozó 2030-as célok elérését célzó intézkedéseket és programokat.

Arra ösztönözzük a tagállamokat, hogy gondoskodjanak arról, hogy az általuk végzett adatgyűjtés – beleértve a nemzeti népszámlálásokat is – megfeleljen az adatok emberi jogokon alapuló megközelítésének. A tagállamoknak megfelelően figyelembe kell venniük a faji vagy etnikai származáson alapuló egyenlőséggel kapcsolatos adatok gyűjtésére és felhasználására vonatkozó uniós irányelvet.

A tagállamoknak a diszkrimináció, a cigányellenesség és a gyűlölet-bűncselekmények jelentésének és rendszeres nyomon követésének megkönnyítése érdekében ösztönözniük és aktívan támogatniuk kell a civil társadalom, a tudományos élet, az esélyegyenlőségi szervek és a statisztikai hivatalok közötti együttműködést.

AZ FRA 5.4. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak a faji egyenlőségről szóló irányelv teljes körű végrehajtása érdekében véget kell vetniük a romák oktatásban való szegregációjának, és erre vonatkozóan adatokat kell gyűjteniük.

A tagállamoknak prioritásként kell kezelniük, hogy minőségi oktatást és több képzési lehetőséget biztosítsanak a roma gyermekek számára, bevonva a roma civil társadalmat nemzeti intézkedéseik kialakításába, végrehajtásába és nyomon követésébe, és ennek érdekében nemzeti és uniós forrásokat kell felhasználniuk.

AZ FRA 5.5. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak fokozniuk kell a romák körében tapasztalható szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelemre irányuló erőfeszítéseiket. Ehhez célzott intézkedésekre lesz szükség, amelyek a romák és az általános népesség közötti szegénységi szakadék megszüntetésére irányuló, az uniós romastratégiai keretben 2030-ig előírt cél elérése érdekében ötvözik a jövedelemszerző foglalkoztatást és a szociális transzferek kiosztását.

A tagállamoknak az uniós gyermekgaranciára vonatkozó, 2030-ig tartó időszakra szóló nemzeti cselekvési tervekben kifejezetten foglalkozniuk kell a roma gyermekekkel. Ennek során figyelembe kell venniük az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja és az Európai Bizottság által kidolgozott külön ország tanulmányok megállapításait és ajánlásait.

A tagállamoknak a roma civil társadalmi szervezetekkel és közösségekkel szoros együttműködésben hatékony intézkedéseket kell meghatározniuk, megtervezniük és végrehajtaniuk, hogy a munkaerőpiac felé tereljék a roma nőket, és ezáltal növeljék gazdasági függetlenségüket és védjék őket a szegénységtől.

A szegénység és a társadalmi kirekesztettség csökkentése, valamint a társadalmi-gazdasági szakadék megszüntetése az uniós romastratégiai keret három horizontális célkitűzésének egyike. Az európai gyermekgarancia az EU kiemelt kezdeményezése, amelynek célja annak biztosítása, hogy a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett valamennyi európai gyermek hozzáférhessen a legalapvetőbb jogokhoz, például az egészségügyi ellátáshoz és az oktatáshoz. A roma gyermekeket kifejezetten hátrányos helyzetüként azonosítja, és felhívja a tagállamokat, hogy kezeljék szükségleteiket.

Az Európai Parlament 2022. júliusi állásfoglalása a nők szegénységének megszüntetésére szólít fel, és a roma nőket különösen kiszolgáltatott csoportként nevezi meg. A szociális jogok európai pillérére vonatkozó cselekvési tervben az EU azt a kiemelt célt tűzte ki, hogy legalább 15 millióval csökkentse a szegénység vagy a társadalmi kirekesztés kockázatának kitett emberek számát. Ezt mindenki számára biztosítani kell a megélhetést biztosító bérek, illetve – azok esetében, akik nem rendelkeznek elegendő forrással – a megfelelő minimumjövedelmet garantáló juttatások révén.

Az FRA legfrissebb, 10 uniós tagállamból származó adatai szerint 2021-ben ötből négy roma (80%), beleértve a gyermekeiket is, még mindig a szegénység kockázatának kitett háztartásokban és súlyos anyagi nélkülözésben él (48%). A Roma Civil Monitor 2022 megállapítja, hogy a nemzeti romastratégiai és cselekvési tervek többnyire nem foglalkoznak a szegénységgel és a szociális védelemmel.

6

MENEDÉKJOG, VÍZUMOK, MIGRÁCIÓ, HATÁROK ÉS INTEGRÁCIÓ

Az Ukrajnával szembeni orosz agressziós háború kezdete közel 4 millió lakóhelyét elhagyni kényszerült személy nyilvántartásba vételét eredményezte EU-szerte, amint azt e jelentés kiemelt témával foglalkozó fejezete is ismerteti. Ugyanakkor a Covid19-világjárványt követően megnövekedett globális mobilitás az EU-ba irányuló illegális határátlépések számának növekedéséhez vezetett.

Az EU külső határai mentén több ponton is súlyos és tartós jogsértésekről számolnak be. Ezek a gyors és hatékony vizsgálatok hiányával együtt komoly kihívások elé állítják a jogállamiságot. Az alapvető jogok határokon történő megsértése súlyosbodott, és továbbra is büntetlenül maradnak jogellenes cselekmények, mivel a jogsértésekkel nem foglalkoznak.

Az állami hatóságok és a migránsok és menekültek jogait a határokon védő egyéb szereplők egyre nagyobb nyomást gyakorolnak a civil társadalmi szervezetekre. A menekültügyi politikák reformját célzó uniós szabályok az uniós társjogalkotóra várva továbbra is függőben vannak. Folyamatban van a schengeni szabályok alkalmazásának felügyeletére szolgáló mechanizmus felülvizsgálata, nagyobb figyelmet fordítva az alapvető jogokra. A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség információtechnológiai rendszereit létrehozó jogi eszközök számos alapjogi biztosítékot tartalmaznak; a legfőbb kihívást jelenleg ezek gyakorlati alkalmazása jelenti.

Az Ukrajna elleni orosz invázió elől menekülőktől eltérő menekültek számára továbbra is korlátozottak a biztonság eléréséhez vezető jogszerű lehetőségek az EU-ban. Tekintettel arra, hogy világszerte egyre elterjedtebb a kényszerű lakóhelyelagyás, egyesek szabálytalan módon próbálnak biztonságba kerülni. Amikor jogellenesen átlépik vagy megpróbálják átlépni az EU külső határait, több uniós tagállamban is jogsérelmet szenvednek.

Az alapvető jogok ilyen jellegű megsértése súlyos, ismétlődő és széles körben elterjedt. Számos beszámoló írja le a tisztviselők olyan magatartását, amely a nemzeti jog szerint súlyos bűncselekménynek minősülhet. Mindazonáltal a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerek kevés ügyel foglalkoznak. Ez a büntetlenség érzéséhez vezethet.

A civil társadalom Európa alapjogi architektúrájának kulcsfontosságú eleme, és döntő szerepet játszik az emberek jogainak védelmében. Az egyfelől a migránsok és menekültek jogait védő civil társadalmi szervezetek, másfelől az állami hatóságok és a nem állami szereplők közötti konfliktus egyre mélyül.

AZ FRA 6.1. VÉLEMÉNYE

A Schengen Tanács és a Bizottság schengeni rendszer helyzetéről szóló éves jelentéseinek külön napirendi pontot vagy fejezetet kellene szentelniük az alapvető jogok határokon fennálló helyzetének.

Az uniós tagállamoknak az FRA szakértelmére építve létre kell hozniuk, vagy – ha már léteznek – meg kell erősíteniük az alapvető jogok határaikon való betartásának nyomon követésére szolgáló nemzeti mechanizmusokat.

AZ FRA 6.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Bizottságnak a schengeni értékeléseken keresztül folytatnia kell az alapvető jogok tiszteletben tartásának általános érvényesítése érdekében tett erőfeszítéseit. Az uniós tagállamok nemzeti programjainak felülvizsgálata során az Európai Bizottságnak alkalmaznia kell a Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alapot, valamint az Integrált Határigazgatási Alap keretében működő Határigazgatási és Vízügyeszközt létrehozó uniós jogi eszközökben foglalt valamennyi alapjogi biztosítékot.

A menekültügy, a határok és a bevándorlás területének másodlagos uniós joga fontos alapjogi biztosítékokat tartalmaz. 2022-ben nagyobb hangsúlyt helyeztek ezek operacionalizálására. Ezt jól szemlélteti a schengeni értékelési és monitoringmechanizmus felülvizsgálata, akárcsak az uniós források igénybeviteléhez szükséges eljárások. A gyakorló szakemberek még mindig nem ismerik és nem érvényesítik kellőképpen ezeket a biztosítékokat.

AZ FRA 6.3. VÉLEMÉNYE

Az EU-nak meg kell fontolnia egy, a nagyméretű IT-rendszereinek független felülvizsgálatára szolgáló mechanizmus létrehozását. Egy ilyen mechanizmus biztosítaná a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségben az EU nagyméretű IT-rendszerei által az alapvető jogokra és az emberek méltóságára gyakorolt hatás folyamatos, független szakértői felülvizsgálatát. Az Egyesült Királyságban a terrorizmusra vonatkozó jogszabályok független felülvizsgálójával szerzett tapasztalat mintaként szolgálhat egy olyan szilárd és fenntartható mechanizmus kialakításához, amely független az Európai Bizottságtól és az ezen informatikai rendszerek üzemeltetésének irányításában vagy támogatásában részt vevő uniós ügynökségektől.

A határigazgatás megkönnyítése, a menekültügyi eljárások támogatása és a belső biztonsági kockázatok csökkentése érdekében folytatódott az uniós szintű nagyméretű informatikai (IT) rendszerekkel kapcsolatos munka. Az EU-ban tartózkodó vagy az EU-ba utazó csaknem valamennyi harmadik országbeli állampolgár személyes adatait, beleértve a biometrikus adatokat is, hat nagyméretű uniós informatikai rendszer fogja feldolgozni.

Az uniós jogba beágyazott számos biztosíték célja, hogy csökkentsék az alapvető jogok megsértésének kockázatát, feltéve, hogy azokat megfelelően végrehajtják. Az uniós informatikai rendszerek azonban még csak most kezdik meg működésüket, és még mindig folyik annak megismerése, hogyan működnek együtt a különböző szempontok. E rendszerek alapvető jogokra gyakorolt potenciálisan rendkívül nagy hatása ezért részben még ismeretlen.

7

INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM, MAGÁNÉLET ÉS ADATVÉDELEM

A mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásától kezdve az online tartalom moderálásán, az adatmegőrzésen, az arcfelismerő technológiákon át az elektronikus bizonyítékokhoz való hozzáférésig, illetve azok bűnügyi nyomozásban való felhasználásáig 2022-ben minden területen ugyanaz a kérdés hangzott fel újra és újra: Hogyan tudjuk a lehető legjobban kihasználni az összes rendelkezésre álló adatot az adatvédelmi és egyéb alapjogi biztosítékok tiszteletben tartása mellett?

Uniós szinten intenzívebbé váltak a mesterséges intelligencia számos felhasználására vonatkozó megfelelő biztosítékokról folytatott viták. Az alapvető jogokra is egyre nagyobb figyelmet fordítottak.

Mind a nemzetközi intézmények, mind a nemzeti kormányok vitát folytattak arról, hogy a rendőrségi és igazságügyi hatóságok milyen mértékben férhetnek hozzá a személyes adatokhoz. Intenzívebbé váltak a modern megfigyelési technológiák használatát és az adatokhoz való biztonsági célú hozzáférést lehetővé tevő kezdeményezések. Ezzel párhuzamosan a bíróságok, a civil társadalmi szervezetek és a hatóságok kapcsolódó aggályai is egyre súlyosabbak.

2022-ben folyamatosan haladtak a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabályról folytatott tárgyalások. Az Európai Parlament számos módosító indítványt terjesztett elő, a Tanács pedig decemberben elfogadta közös megközelítését. Mindkét társjogalkotó hajlandóságot mutatott arra, hogy erősebb alapjogi biztosítékokat vezessen be a javasolt szövegben. Az alapjogi biztosítékokat azonban még tovább lehetne erősíteni, például a megfelelőségértékelési eljárás során (a javaslat 43. cikke és VII. melléklete).

A mesterséges intelligencia fogalmának meghatározásáról jelenleg is folynak viták, és vannak olyan tendenciák, hogy jelentősen korlátoznák annak hatókörét. Ezáltal a javasolt jogszabály keretén kívülre kerülne számos olyan MI-alkalmazás és -felhasználás, amely negatívan érintheti az alapvető jogokat.

Ezekkel az uniós szintű jogalkotási erőfeszítésekkel párhuzamosan egyes tagállamok 2022-ben konkrét lépéseket tettek annak érdekében, hogy nemzeti szinten biztosítsák a mesterséges intelligencia biztonságos és az alapvető jogoknak megfelelő használatát, így például a mesterséges intelligenciával foglalkozó külön felügyeleti hatóságot hoztak létre vagy a mesterséges intelligenciára irányuló alapjogi hatásvizsgálatot végeztek.

AZ FRA 7.1. VÉLEMÉNYE

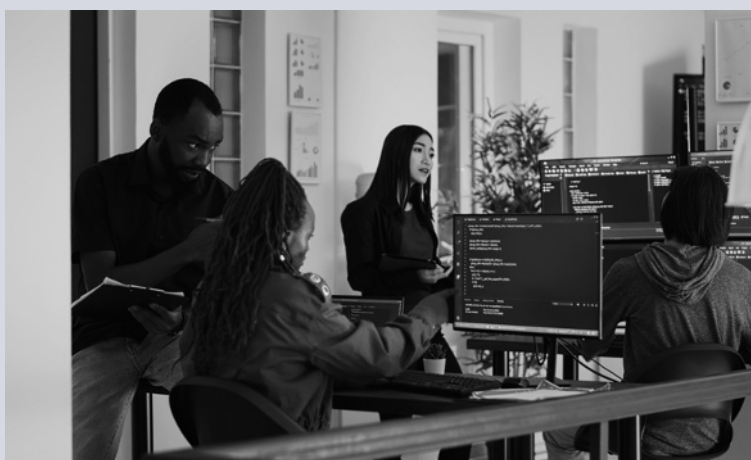
Az uniós társjogalkotóknak gondoskodniuk kell arról, hogy a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabályra irányuló javaslat az alapjogi biztosítékokra való megfelelő hivatkozásokat tartalmazzon. A mesterséges intelligencia általános fogalm meghatározását illetően el kell kerülni a hatókör szűkítését, mivel ez indokolatlanul szűkítheti a jogszabály által nyújtott védelem hatókörét is. A meglévő jogszabályokat, például az adatvédelmi és a megkülönböztetésmentességi jogszabályokat szintén fel kell használni a mesterséges intelligencia alkalmazásából fakadóan felmerülő alapjogi kihívások kezelésére, mivel ezek a jogszabályok online és offline egyaránt alkalmazandók.

AZ FRA 7.2. VÉLEMÉNYE

Az Európai Bizottságnak végrehajtási iránymutatásában biztosítani kell, hogy az online szolgáltatók az alapvető jogokkal összhangban értelmezzék és hajtsák végre a digitális szolgáltatásokról szóló jogszabályban meghatározott kötelezettségeket, például a tartalmak túlzott eltávolításának kockázatával és a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban.

A digitális szolgáltatásokról szóló, mérőkövető jogszabályt 2022-ben fogadták el. Ez fontos lépést jelentett a biztonságosabb online környezet felé, amelyben jobban védik a felhasználók alapvető jogait. Ugyanakkor egyes civil társadalmi szervezetek aggodalmuknak adtak hangot azzal kapcsolatban, hogy a jogszabály teret enged az online szolgáltatások szolgáltatói számára, hogy a jogszabályt az alapvető jogok, főként a véleménynyilvánítás szabadságának szempontjából káros módon hajtsák végre azáltal, hogy a negatív szankciók elkerülése érdekében inkább az elővigyázatosság felé elbillenve tévednek, és túlzott mértékben távolítanak el tartalmakat.

A digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály több olyan rendelkezést is tartalmaz, amelyek célja az alapvető jogok védelmének fokozása. A jogszabály előírja, hogy az online óriásplatformok rendszeresen értékeljék az alapvető jogokkal kapcsolatos kockázatokat, és enyhítő intézkedéseket dolgozzanak ki. Emellett jobb hozzáférést biztosít az online platformok által tárolt vagy generált adatokhoz. Ez lehetővé fogja tenni a felügyeleti szervek és a független, ellenőrzött kutatók számára, hogy felmérjék az alapvető jogokat érintő kockázatokat.

AZ FRA 7.3. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak összhangba kell hozniuk az adatok megőrzésére vonatkozó jogszabályukat az EUB ítélkezési gyakorlatával, és kerülniük kell az adatok távközlési szolgáltatók általi általános és megkülönböztetés nélküli megőrzését. A tagállamoknak biztosítaniuk kell továbbá, hogy a nemzeti jog szigorú arányossági ellenőrzéseket, valamint megfelelő eljárási biztosítékokat tartalmazzon a magánélethez és a személyes adatok védelméhez való alapvető jogok hatékony biztosítása érdekében.

2022-ben a nemzeti kormányok olyan jogi kezdeményezéseken dolgoztak, amelyek célja a bűnüldöző hatóságok adatokhoz való hozzáféréseinek megerősítése a bűncselekmények felderítése és kivizsgálása céljából. Az adatmegőrzési irányelvet 2014-ben megsemmisítették, és az Európai Unió Bírósága (EUB) azóta több ítéletben is megerősítette az általános és megkülönböztetés nélküli adatmegőrzés jogellenességét. Mindazonáltal több uniós tagállam még csak most tesz javaslatot olyan jogszabályi reformokra, amelyek lehetővé teszik az adatok EUB ítéletének megfelelően történő megőrzését. Az EUB követelményeinek nem megfelelő jogszabálytervezetek vagy elfogadott jogszabályok rendelkezései miatt egyes civil szervezetek és hatóságok több tagállamban is panaszt tettek.

2022-ben a kormányok és a bűnüldöző hatóságok továbbra is érdekeltek voltak abban, hogy megfigyelési célokra használjanak fel technológiákat, és olyan adatokhoz férjenek hozzá, amelyek képesek azonosítani a bűnözői tevékenységeket és a biztonsági fenyegetéseket. Jóllehet eltérő a kontextusuk és a jellegük, az ilyen technológiák súlyosan érinthetik az egyének alapvető jogait.

Egyrészt a Pegasus-leleplezések rávilágítottak arra, hogy egyes hatóságok és kormányok nem céltartóan alkalmazott kémprogramokat használhatnak. Másrészt a közigazgatás és a civil társadalmi szervezetek aggályokat fogalmaztak meg a kormányok és a bűnüldöző hatóságok által az érzékeny személyes adatok széles körű gyűjtésén (például arcfelismerésen) alapuló megfigyelési technológiák használatának bővítése és legalizálása iránt tanúsított lankadatlan érdeklődése, valamint e technológiák jogszerűsége, szükségessége és arányossága kapcsán. A civil társadalmi szervezetek, a hatóságok és a bíróságok több tagállamban felhívták a figyelmet a fejlett megfigyelési technológiákkal, különösen a térfelületi kamerák közterületeken való használatával kapcsolatos alapvető jogi kockázatokra.

AZ FRA 7.4. VÉLEMÉNYE

Az uniós intézményeknek és a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az egyének biztonságának megfigyelési technológiák révén történő előmozdítására javasolt új jogi kezdeményezések tiszteletben tartsák az alapvető jogokat. Így például a biometrikus adatok vagy arcfelismerési technológiák használatára vonatkozóan elfogadott jogszabályoknak biztosítaniuk kell, hogy megfelelő biztosítékokat vezessenek be az adatvédelemhez és a magánélethez való jog védelmének érdekében.

Ezeket a védintézkedéseket jogszabályban kell előírni, és szükségesnek és arányosnak kell lenniük. Az intézkedések alkalmazásának rendszeres ellenőrzését független felügyeleti mechanizmusoknak kell biztosítaniuk. Az egyének számára lehetővé kell tenni, hogy panaszt tegyenek ezen intézkedésekkel kapcsolatban, amennyiben azok nem tartják tiszteletben az alapvető jogokat, és biztosítani kell számukra a hatékony jogorvoslathoz való hozzáférést.

8

A GYERMEK JOGAI

A szegénység és a társadalmi kirekesztés kockázatának kitett gyermekek száma 2022-ben tovább nőtt. A magas energiaköltségek és a növekvő infláció további terheket rótt azokra a háztartásokra, amelyekben a gyermekes családok számára nehézséget jelent az alapvető szükségletek fedezése. Az uniós tagállamok igyekeznek kielégíteni a nehézségekkel küzdő gyermekek és családok szükségleteit, többek között az európai gyermekgarancia révén.

Az Ukrajnából menekülő gyermekek érkezése mellett tovább nőtt az egyéb, nem uniós menedékkérő gyermekek száma is. Ennek eredményeként több tagállam számára nehézségeket jelentett az alapvető befogadási feltételek biztosítása, és néhány tagállam a migrációval összefüggésben továbbra is fogva tartott gyermekeket. Az Európai Bizottság több, az áldozatok jogaival foglalkozó jogalkotási javaslatot is kiadott. A tagállamok tehát számos jogalkotási lépést tettek az igazságszolgáltatási rendszerekben áldozatként, tanúként megjelenő vagy a joggal összeütközésbe kerülő gyermekek védelme érdekében.

AZ FRA 8.1. VÉLEMÉNYE

Az Európai Bizottságnak iránymutatást és támogatást kell nyújtania az uniós tagállamok számára az európai gyermekgaranciára vonatkozó nemzeti terveik végrehajtásához. Ennek magában kell foglalnia uniós finanszírozást, például az ESZA+ keretében, technikai segítségnyújtást és a bevált gyakorlatok megosztását. A nemzeti tervek végrehajtását az európai szemeszter keretében ellenőrizni kell, a vonatkozó nyomonkövetési eredményeket pedig bele kell foglalni az országspecifikus ajánlásokba.

Az uniós tagállamoknak folytatniuk és szükség esetén fokozniuk kell az energiaválság és a magas infláció szegény háztartásokra gyakorolt hatásának kezelésére irányuló, folyamatban lévő kezdeményezéseket, különös tekintettel a kiszolgáltatottabb emberekre, például az egyszülős, roma és migráns családokban élőkre. Az ideiglenes intézkedéseket – ha sikeresek – általánosan be lehet építeni a szociálpolitikákba, többek között az európai gyermekgarancia nemzeti terveinek végrehajtásakor.

Az EU-ban majdnem minden negyedik gyermek (24,4%) ki van téve a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának. Korábban csökkenő tendencia volt megfigyelhető: 2019-ben a gyermekek 22,2%-a volt kitéve a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázatának, de a Covid19-világjárvány megszakította ezt a tendenciát. A gyermekszegénység tartósan magas aránya az uniós tagállamoknak a gyermekek jogainak és jólétének biztosítására vonatkozó kötelezettségei (az Európai Unió Alapjogi Chartájának 24. cikke és az Európai Unióról szóló szerződés 3. cikke) és az EU szociálpolitikai célkitűzései (az Európai Unió működéséről szóló szerződés 151. cikke) szempontjából releváns.

Az európai gyermekgarancia végrehajtása 2022-ben kezdődött. Minden tagállam nemzeti koordinátorokat nevezett ki, 18 tagállam pedig nemzeti cselekvési tervet dolgozott ki. A nemzeti koordinátorok különböző szintű hatáskörökkel rendelkeznek a nemzeti közigazgatásokon belül. Emellett a cselekvési tervek jellegüket és tartalmukat tekintve eltérőek, de számos tagállam az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA+) által biztosított finanszírozásának legalább 5%-át az európai gyermekgarancia keretében végrehajtandó intézkedések végrehajtására különítette el.

A 2022. évi európai szemeszter keretében nyolc tagállam számára fogalmaztak meg a kisgyermekkorú nevelésre vonatkozó országspecifikus ajánlásokat.

Az energiaválság és a 2022. évi magas inflációs ráták növelték a szegény háztartásokban élő gyermekek számát. Számos tagállam hozott szociálpolitikai intézkedéseket a helyzet kezelése céljából, például megemelte a gyermekek után járó ellátásokat, egyszeri kifizetéseket biztosított, vagy segítséget nyújtott a fűtésszámlákhoz.

Továbbra is érkeztek Európába migráns és menedékkérő gyermekek, gyakran veszélyes körülmények között. A menedékkjogot kérelmező gyermekek száma 2022-ben jelentősen nőtt, és összesen 222 100 főt tett ki, akik közül 39 520 gyermek kísérő nélkül érkezett. A migráns gyermekeket az ENSZ gyermekjogi egyezménye, az emberi jogok európai egyezménye, az Európai Unió Alapjogi Chartája és az uniós jogszabályok, például a befogadási feltételekről szóló irányelv alapján védelem illeti meg.

Több uniós tagállamnak nehézséget okozott a befogadási feltételekről szóló irányelvben előírt megfelelő befogadási feltételek biztosítása, beleértve a szállást is. Egyes országokban családjukkal együtt érkező vagy kísérő nélküli gyermekeket tartottak fogva, főként a visszaküldéssel összefüggésben, vagy azonosítás és az életkor meghatározása céljából. Az európai és nemzetközi szervek komoly aggodalmuknak adtak hangot az EU-ban tapasztalható rossz befogadási körülmények miatt. Az Európai Unió Menekültügyi Ügynöksége növelte a tagállamoknak nyújtott operatív támogatását.

2022-ben 18 tagállam egy önkéntes szolidaritási mechanizmusban állapodott meg, hogy támogassa a menedékkérők áthelyezését a földközi-tengeri térségben és az Atlanti-óceán menti nyugati útvonalon. Az áthelyezések 2020-as kezdete és 2022 decembere között mintegy 5040 embert, köztük 1021 családjával utazó gyermeket és 1313 kísérő nélküli gyermeket telepítettek át Görögországból.

Az FRA kutatása szerint a kísérő nélküli kiskorúak gyámsága, amely a befogadási feltételekről szóló irányelv (24. cikk) és a menekültügyi eljárásokról szóló irányelv (25. cikk) egyik legfontosabb biztosítéka, az elmúlt években a nemzeti jogalkotási fejlemények révén fejlődésen ment át. Néhány kihívás azonban továbbra is fennáll: a gyám megbízatása gyakran a jogi képviseletre korlátozódik, a gyám kinevezése több mint egy hónapot is igénybe vehet, a gyámokra nagy számú gyermeket bízhatnak, és az újonnan kinevezett gyámok nem kapnak elegendő képzést.

AZ FRA 8.2. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak elegendő uniós és nemzeti forrást kell elkülöníteniük a menedékkérő és migráns gyermekek védelmének biztosítására, akár családjukkal együtt, akár kísérő nélkül érkeznek. A megfelelő források elosztásának biztosítania kell, hogy a befogadási feltételek megfeleljenek a befogadási feltételekről szóló irányelvben meghatározott minimumkövetelményeknek, különösen a megfelelő elhelyezés biztosítása és az őrizet alternatíváinak alkalmazása révén az őrizet elkerülése érdekében. A tagállamoknak fokozniuk kell különösen az arra irányuló erőfeszítéseiket, hogy az EU-ba kísérő nélkül érkező minden gyermek számára mielőbb képzett és erőforrásokkal ellátott gyámokat jelöljenek ki, és biztosítsák, hogy a gyermekek iskolába járjanak.

AZ FRA 8.3. VÉLEMÉNYE

Az uniós társjogalkotóknak gondoskodniuk kell arról, hogy a bűncselekmények áldozatává vált gyermekek számára biztosított, az áldozatok jogairól szóló irányelv, az emberkereskedelemlről szóló irányelv és a gyermekek szexuális bántalmazásáról szóló irányelv által már lefedett meglévő jogokat és eljárási garanciákat az Európai Bizottság javaslatai révén és azokon túlmenően is erősítsék.

Az uniós tagállamoknak meg kell erősíteniük az annak biztosítására irányuló erőfeszítéseiket, hogy a törvényvel összeütközésbe került gyermekek tisztességes eljáráshoz férjenek hozzá, az eljárási biztosítékokról szóló irányelvben meghatározott valamennyi garancia mellett. Ez magában foglalja a kötelező multidiszciplináris képzés valamennyi érintett jogi és szociális szakember számára történő biztosítását.

Az Európai Bizottság számos olyan jogalkotási kezdeményezést vezetett be, amelyek nagy hatással lesznek az igazságszolgáltatási rendszerekben bűncselekmények áldozataiként vagy tanúiként érintett gyermekek jogaira: új szabályokat vezetett be a gyermekek online szexuális zaklatásának megelőzése és leküzdése érdekében, a kapcsolati erőszakról szóló új irányelvre tett javaslatot, és felülvizsgálta az emberkereskedelemlről szóló irányelvet. Több uniós tagállam új jogszabályokat fogadott el a kiskorú sértettek tekintetében, amelyek a szexuális bűncselekményekre, többek között az online szexuális bűncselekményekre való reagálásra, az eljárási biztosítékok javítására, valamint a jogvesztő határidők eltörlésére összpontosítanak.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 48. cikke fontos garanciákat nyújt az ártatlanság védelmére és a védelemhez való jogra vonatkozóan. A 24. cikk előírja, hogy elsődlegesen a gyermek mindenek felett álló érdekét kell figyelembe venni.

Az eljárási biztosítékokról szóló irányelv számos biztosítékot állapít meg a törvénnyel összeütközésbe került gyermekek számára. Az FRA által az irányelv gyakorlati végrehajtására vonatkozóan végzett kutatás számos kihívásra mutat rá, például a gyermekek számára megfelelő információk hiányára, az egyéni értékelések végrehajtásának hiányosságaira, a magánjellegű információk médiába való kiszivárogtatására, valamint a rendőrség általi rossz bánásmódról vagy erőszakos magatartásról szóló jelentésekre. A kutatás azt is mutatja, hogy bizonyos mértékben elérhető képzés, de csak önkéntes alapon.

9

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG: AZ ÁLDOZATOK JOGAI ÉS AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS FÜGGETLENSÉGE

2022-ben némi javulás volt tapasztalható az áldozatok jogai terén, különösen ami a sajátos szükségletekkel rendelkező áldozatok védelmét illeti. Egyes uniós tagállamokban mind uniós, mind nemzeti szinten jelentős jogalkotási és szakpolitikai fejlemények történtek a nők mint a nemi alapú erőszak áldozatainak tárgykörében. Ide tartozott a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemlről szóló új irányelvre irányuló uniós javaslat közzététele.

Egyes uniós tagállamokban továbbra is komoly aggályok merültek fel a jogállamisággal és az igazságszolgáltatás függetlenségével kapcsolatban. Az Európai Unió Bírósága meghozta az általános feltételrendszer mechanizmusát érintő első ítéletét. Ez a mechanizmus egy általános feltételrendszer, amely védi az uniós költségvetést abban az esetben, ha a tagállamok az uniós költségvetés végrehajtásával összefüggésben megsértik a jogállamisági elveket. Az ítélet megerősítette, hogy a mechanizmus megfelel az elsődleges uniós jognak.

Az áldozatok jogairól szóló uniós irányelv 22. cikke és a kapcsolódó preambulumbekzdések rendelkeznek az áldozatok egyéni értékeléshez való jogáról. Ennek megfelelően a tagállamok kötelesek egyedileg felmérni az áldozatok specifikus védelmi szükségleteit, és megállapítani, hogy vonatkoznak-e rájuk a büntetőeljárás során alkalmazandó különleges intézkedések, és ha igen, milyen mértékben.

2022-ben néhány tagállam gyakorlati intézkedéseket fogadott el a különleges szükségletekkel rendelkező áldozatok azonosításának megkönnyítése céljából. Ezen intézkedések között említhető a kiszolgáltatott áldozatok különböző csoportjainak kezelésére vonatkozó iránymutatás, valamint egy, az áldozatok meghatározott csoportjaira összpontosító tájékoztató kampány.

Továbbra is vannak azonban problémák. Az áldozatok jogairól szóló irányelv Európai Bizottság általi értékelése számos hiányosságot tárt fel az áldozatok egyéni szükségleteinek védelmével kapcsolatban. Ezek a hiányosságok befolyásolták, hogy az áldozatok milyen minőségű bánásmódban részesültek a bűncselekményt követően és a büntetőeljárás során. A Bizottság értékelése ezeket a hiányosságokat a sajátos szükségletek szakemberek általi ismeretének hiányával kapcsolja össze, ami viszont azt eredményezheti, hogy az áldozatokat nem veszik kellően figyelembe. Az értékelés rámutatott az egyéni értékelések elvégzésére vonatkozó konkrét iránymutatások hiányára, az értékelések fontosságával kapcsolatos tudatosság hiányára a gyakorló szakemberek körében, valamint a szakemberek képzésének hiányára.

AZ FRA 9.1. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az áldozatokra vonatkozóan specifikus védelmi szükségleteik meghatározása céljából egyéni értékelés készüljön. Az értékelés során meg kell állapítani, hogy az áldozatnak meghatározott kiszolgáltatottsága miatt szüksége van-e különleges védelmi intézkedésekre a büntetőeljárás során. Emellett ösztönözzük a tagállamokat, hogy az áldozatok egyéni értékeléshez való jogának alátámasztása érdekében biztosítsanak konkrét iránymutatásokat és képzéseket a szakemberek számára.

AZ FRA 9.2. VÉLEMÉNYE

Az isztambuli egyezményt ratifikáló valamennyi uniós tagállamnak bűncselekménnyé kell nyilvánítania a szexuális erőszakot, a nemi erőszak és a szexuális erőszak egyéb formáinak a hozzájárulás kritériumán alapuló fogalom meghatározásai alapján. A tagállamoknak azt is biztosítaniuk kell, hogy az áldozat beleegyezése nélkül elkövetett szándékos szexuális cselekményeket hatékonyan kivizsgálják, büntetőeljárás alá vonják és szankcionálják.

AZ FRA 9.3. VÉLEMÉNYE

Az FRA a jogállamiság és a kölcsönös bizalom alapvető fontosságú elemeit alkotó független bíróságok fenntartására és megerősítésére irányuló erőfeszítéseik és együttműködésük további erősítésére ösztönzi az Európai Uniót és tagállamait. Ezzel összefüggésben arra ösztönözzük a tagállamokat, hogy mielőbb lépjenek fel az ajánlások és intézkedések nyomán, amelyek az európai jogállamisági mechanizmus és az új uniós feltételrendszer keretében elfogadott intézkedéseket és ajánlásokat is magukban foglalják.

2022 végére valamennyi uniós tagállam aláírta az Európa Tanács a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről és azok megelőzéséről szóló egyezményét (Isztambuli Egyezmény), jóllehet hat tagállam még nem ratifikálta azt. Az egyezmény 36. cikke értelmében a részes államok kötelesek bűncselekménnyé nyilvánítani minden olyan szexuális jellegű cselekményt, amely az érintett személyek egyikének beleegyezése nélkül történik. A szexuális cselekmények ilyen, a beleegyezést kritériumként meghatározó fogalom meghatározáson alapuló büntetendővé nyilvánítását az Emberi Jogok Európai Bíróságának értelmezése szerint az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. és 8. cikke is előírja. Ez összhangban van a szexuális erőszak jelenlegi értelmezésével, amely nem az erőszakot vagy a hasonló jellemzőket veszi alapul.

Az uniós tagállamokban előrelépés tapasztalható a szexuális erőszak beleegyezés kritériumán alapuló fogalom meghatározásainak elfogadása terén. 2022-ben néhány tagállamban új jogszabályokat és jogalkotási javaslatokat fogadtak el e tekintetben.

A független igazságszolgáltatás a jogállamiság és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés sarokköve (az Európai Unióról szóló szerződés 19. cikke, az Európai Unió működéséről szóló szerződés 67. cikkének (4) bekezdése és az EU Alapjogi Chartájának 47. cikke).

Az igazságügy területén számos uniós tagállamban továbbra is fennállnak kihívások, például az igazságszolgáltatás uniós tagállamokbeli függetlenségének megítélését illetően, amint azt a 2022. évi uniós igazságügyi eredménytábla is mutatja.

Az Európai Bizottság 2020-ban közzétette harmadik éves jogállamisági jelentését. Az igazságszolgáltatási rendszerek és függetlenségük egyike volt annak a négy kiemelt területnek, amellyel a jelentés foglalkozott. A jelentés üdvözlö az igazságszolgáltatás függetlenségének megerősítését célzó fontos reformokat, ugyanakkor utal a néhány tagállamban a bírói függetlenséget illetően továbbra is fennálló strukturális aggályokra.

Az év során elfogadták az általános feltételrendszerről szóló rendelet szerinti első végrehajtási határozatot is. Ez a határozat a költségvetés jogállamiság elveinek megsértéséből eredő következményekkel szembeni védelmét célzó intézkedéseket ír elő. Kitér továbbá a közbeszerzés, az ügyészégi eljárás hatékonysága és a korrupció elleni küzdelem magyarországi helyzetére.

10

FEJLEMÉNYEK A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK JOGAIRÓL SZÓLÓ EGYZMÉNY VÉGREHAJTÁSÁBAN

Az uniós jogalkotó lépéseket tett a méltányos minimálbérek biztosítása érdekében, többek között a fogyatékossgal élő személyek számára is. Az Európai Parlament számos új javaslatot tett a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) uniós végrehajtásának megkönnyítésére, amelyek többek között az uniós választási jogot érintették, a 2024-es európai választások előtt. Az uniós források intézményi elhelyezésére való felhasználása azonban továbbra is aggodalomra ad okot.

Nemzeti szinten tartósan jelentős különbség áll fenn a fogyatékossgal élők munkaerőpiaci részvétele és mások munkaerő-piaci és oktatási rendszerben való részvétele között. Az uniós tagállamok csekély előrelépést értek el a megfelelő segítségnyújtás és a szegregált megközelítések megszüntetése terén.

Az uniós akadálymentesítési irányelvek és a nemzeti akadálymentesítési programok végrehajtása terén történt előrelépés. A tagállamok azonban nem tartották be az átültetési határidőket, és a haladás továbbra is egyenetlen. Az államok jelentős erőfeszítéseket tettek az Ukrajnából menekülők, köztük a fogyatékossgal élők befogadása érdekében. A Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (CRPD-bizottság) az Európai Bizottságnak küldött listában kérdések széles körére kért választ az EU-tól.

A svéd nemzeti nyomonkövetési keret megkezdte működését, így mostanra valamennyi tagállam és az EU is rendelkezik a CRPD 33. cikkének (2) bekezdésében előírt kerettel

A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 27. cikke előírja, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára lehetővé kell tenni a nyitott, befogadó és hozzáférhető munkaerő-piacon szabadon választott és elfogadott munka révén nyerhető megélhetést. A CRPD-bizottság a 8. számú általános megjegyzésében (2022) pontosította ezt a kötelezettséget, többek között azzal, hogy megjegyezte, hogy a védett foglalkoztatás – egy korlátozott kivételtől eltekintve – nem elfogadható a fogyatékossgal élő személyek foglalkoztatását elősegítő intézkedésként a CRPD értelmében.

Az uniós és nemzeti szintű statisztikák azt mutatják, hogy a fogyatékossgal élők foglalkoztatási különbsége nem szűnt meg, és jelenleg 23,1 százalékpontot tesz ki. Emellett a nyitott munkaerőpiacon való részvétel javítását célzó reformok ellenére továbbra is támogatják a szegregált foglalkoztatást, és a fogyatékossgal élő személyek nem kapnak elegendő támogatást a munkaerőpiachoz való hozzáférésük biztosításához. Ez különösen igaz a nőkre és az idősebbekre. A minimálbérekéről szóló irányelv hozzá fog járulni a fogyatékossgal élők helyzetének javításához, de önmagában nem fogja megváltoztatni a nemzeti foglalkoztatási gyakorlatokat.

AZ FRA 10.1. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak hatékonyan fel kell lépniük annak érdekében, hogy átfogó és célzott intézkedések révén a gazdaság valamennyi ágazatában kezeljék a fogyatékossgal élő személyeket érintő foglalkoztatási különbséget, és elérjék teljes körű munkaerőpiaci integrációjukat. Az Európai Bizottságnak figyelemmel kell kísérnie a minimálbérrel szóló új irányelv – ezen belül a fogyatékossgal élőkre vonatkozó részek – végrehajtását. A tagállamoknak e tekintetben különös figyelmet kell fordítaniuk a fogyatékossgal élő személyekre, a CRPD-bizottság iránymutatását követve.

A tagállamoknak a CRPD-vel összhangban fokozatosan meg kell szüntetniük a védett foglalkoztatást. Hatékony intézkedéseket kell hozniuk annak érdekében, hogy az ott dolgozó személyek be tudjanak illeszkedni a nyitott munkaerőpiacra. Ennek során különös figyelmet kell fordítaniuk a fogyatékossgal élő nők és idősek munkalehetőségeinek előmozdítására.

AZ FRA 10.2. VÉLEMÉNYE

Az oktatásból a munkaerőpiacra való átmenet megkönnyítése érdekében az uniós tagállamoknak az oktatás minden szintjén megfelelő segítséget kell nyújtaniuk a fogyatékossgal élő tanulók számára. Biztosítaniuk kell, hogy az alap-, közép- és felsőfokú oktatásban minden tanulási környezet befogadó és teljes mértékben akadálymentes legyen.

A CRPD 24. cikke elismeri a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogát, és előírja e jog hátrányos megkülönböztetés nélküli és egyenlő esélyek alapján történő megvalósítását. A részes államoknak minden szinten biztosítaniuk kell a befogadó oktatási rendszert és az élethosszig tartó tanulás lehetőségét.

A fogyatékossgal élők azonban továbbra is jelentős terhekkel szembesülnek az oktatási rendszerekhez való hozzáférés során. Kisebb valószínűséggel fejezik be középfokú tanulmányaikat és szereznek olyan diplomát, amely hasznos a munkaerőpiacon való teljes körű részvételhez, valamint kisebb valószínűséggel iratkoznak be a felsőoktatásba és szereznek felsőfokú végzettséget. Az oktatás és a munkaerőpiac közötti átmenet során is felmerülnek kihívások.

Az épületek és a tanulási környezet egyéb elemei nem kellőképpen akadálymentesek a fogyatékossgal élők számára. A tagállamok továbbra is szegregált tanulási környezetet alkalmaznak ahelyett, hogy egy teljes körű és inkluzív többségi oktatási rendszerbe fektetnének be.

AZ FRA 10.3. VÉLEMÉNYE

Az uniós tagállamoknak teljes mértékben végre kell hajtaniuk a fogyatékossgügyi terület meglévő uniós jogszabályait, beleértve az európai akadálymentesítési irányelvet és a honlapok akadálymentesítéséről szóló irányelvet. Az olyan területeken, mint a tömegközlekedés és az infrastruktúra, teljes mértékben eleget kell tenniük a CRPD 9. cikke szerinti kötelezettségeiknek. Az Európai Bizottság fontolóra vehetné az akadálymentesítési irányelvek más területekre való kiterjesztésére irányuló javaslatok megfogalmazását.

A CRPD 9. cikke előírja, hogy a fogyatékossgal élő személyek teljeskörűen hozzáférjenek a társadalomhoz, ezen belül a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és a kommunikációhoz, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat és rendszereket, valamint a nyilvánosság számára nyitott vagy biztosított egyéb lehetőségekhez és szolgáltatásokhoz, mind városi, mind vidéki területeken. Az EU elfogadta a vonatkozó irányelveket ezen a területen, például az európai akadálymentesítési irányelvet és a honlapok akadálymentesítéséről szóló irányelvet, és előrelépés történt azok nemzeti jogba való átültetése és végrehajtása terén. Jelentős számú tagállam azonban elmulasztotta az európai akadálymentesítési irányelv nemzeti jogba történő átültetése tekintetében megszabott határidőt, és a teljes körű végrehajtás biztosításához az elkövetkező években további előrelépésre van szükség.

Az Európai Bizottság értékelése azt is megállapította, hogy továbbra is jelentős kihívások állnak fenn a honlapok akadálymentesítéséről szóló irányelv nemzeti jogba való beépítése terén. Ezek a nemzeti jelentésekből is kitűnnek. Némi előrelépés ellenére az akadálymentesség más területein is tartósan fennállnak problémák, például az infrastruktúra szélesebb körű akadálymentesítése és a tömegközlekedés területén. Az EU néhány területen jogszabályt adott ki.

A 2022-es év egyaránt hozott előrelépést és visszaesést az alapvető jogok védelme terén. Az FRA *Fundamental Rights Report 2023* című jelentése (2023. évi alapjogi jelentés) megvizsgálja, hogy milyen fontosabb fejlemények zajlottak az EU-ban 2022. januártól decemberig, és vázolja az FRA ezekkel kapcsolatos véleményét. Kitér az eredményekre és a még aggályos kérdésekre is, egyúttal betekintést nyújt az Unió területén folyó alapjogi vitákat alakító fő kérdésekbe.

Az idei év kiemelt témájának keretében az ukrajnai háború által az EU-ra gyakorolt alapjogi hatásokat vizsgáltuk meg. A többi fejezet a következőket tárgyalja: az Európai Unió Alapjogi Chartája és annak tagállami alkalmazása; egyenlőség és megkülönböztetésmentesség; rasszizmus, idegengyűlölet és az ezekhez társuló intolerancia; romaintegráció; menekültügy és migráció; információs társadalom, a magánélet védelme és adatvédelem; a gyermek jogai; az igazságszolgáltatáshoz való jog; valamint a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásával kapcsolatos fejlemények.

ALAPVETŐ JOGAID ELŐMOZDÍTÁSA ÉS VÉDELME AZ EU EGÉSZ TERÜLETÉN —

Az FRA Fundamental Rights Report 2023 (2023. évi alapjogi jelentés) című jelentését teljes terjedelmében lásd a következő címen: <https://fra.europa.eu/hu/publication/2023/fundamental-rights-report-2023>

Lásd még az FRA kapcsolódó kiadványait:

- FRA (2023), *2023. évi alapjogi jelentés – az FRA véleményei*, Luxemburg, Kiadóhivatal, <https://fra.europa.eu/hu/publication/2023/fundamental-rights-report-2023-fra-opinions> (az EU mind a 24 hivatalos nyelvén elérhető)
- FRA (2023), *Fundamental rights implications for the EU of the war in Ukraine* (Az ukrajnai háború által az EU-ra gyakorolt alapjogi hatások), Luxemburg, Kiadóhivatal, <https://fra.europa.eu/hu/publication/2023/frr-2023-focus-war-in-ukraine> (elérhető angol és francia nyelven).

Az FRA-nak az Európai Unióban az alapvető jogokkal kapcsolatos kihívásokról és eredményekről szóló korábbi éves jelentései elérhetők az FRA [honlapján](#) (angolul és franciául).

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ

FRA – AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI ÜGYNÖKSÉGE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Bécs – Ausztria

T.: +43 158030-0 – F.: +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Az Európai Unió
Kiadóhivatala